

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Vita B. Francisci Xaverii

Torsellini, Orazio

Coloniae Agrippinae, 1610

Liber Tertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42323

HORATII

TVRSELLINI
DE VITAFRANCISCI
XAVERII,

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

*In Moluco lapsos incolarum mores re-
stituit.*

OLVCVS regio est
modicis discreta insulis
(Molucas vocant) aro-
matum ac præcipuè ca-
ryophylli fertilitate &
commercio nobilis, ab
vrbe Malaca millia passuū circiter M. C.
Habitatur frequentibus quæ Ethnicorū,
quæ Saracenorum pagis, terræ vbertate
non detinente solum indigenas, sed et-
iam aduenas inuitante. Molucae insulae
plurimæ numero sunt, pleraeq; magnitu-
dine exiguae: maiores etiā modicae. nulla
quippe supra duodeuiginti millia passuū
circuitu cōprehendit. Aequatori subsunt.

*Molucas
insulae.*

à Bo-

à Borea in Austrum porriguntur sexagenis ferme passuum millibus inter se diiunctæ. His aliæ minores circumfusæ.

Cæterum Molucus ferme omnis Sarraceno Regi paret, stipendiario Regis Lusitani.

Ternate Harum insularum longè celeberrima Ternate urbē habet cognominem Lusitaniæ ditionis, quæ urbs à Lusitanis, aliisque Christianis indigenis; maximè incolitur.

Huc igitur cum venisset Xaverius, diuersatus est in suburbana Beatæ Mariæ æde, quæ Barræ dicitur. Ibi loci præside certissima patrona sua inuocata, extemplo solita pietatis ministeria obire cœpit. Ternatini iam palàm suas cupiditates soluerant, tanto profligatiores Malacensibus, quanto ab India remotiores. Quippe ex Ethnicorū Sarracenorumq; usu & consuetudine, tam cæca rerum etiam humanarum inscitia eorum mentibus se offuderat, ut in negotijs cōtrahendis, ubicunq; lucri aliqua affulisset spes, nihil contra ius fasque esse ducerent. ad eò omnia in externum erant lapsa iam morem. Hanc ergo ciuitatem penè depositam Xaverius Malacensi illo suo artificio curare orsus, incolarum animis dissimulatione & comitate conciliatis, paulatim eorū vitia aperire ac sanare institit.

Prudētia in flagitio- In quo quidē singularis eius enituit prudentia.

dentia. Si quem vesano irretitum amore *sis homini*
 teneri compererat, qui alicuius auctori- *bus corri-*
 tatis esset ac pretij; hac potissimum il- *gendis.*
 lum arte adoriebatur. Blandè primò ac
 familiariter hominem affatus, si minùs
 inuitaretur, comiter se illi offerebat ipse
 conuiuiam, iucundoque sermone conui-
 uium celebrabat, aditum salubri admo-
 nitioni præparans. Inde ubi in eius fami-
 liaritatè se bene penitus dederat; ingres-
 sus orationem de vitiorum turpitudine,
 sensim ad libidinis fœditatem delabeba-
 tur; eiusdemq; incommoda, & simul cæ-
 lestes adiciebat minas. Ad vltimum, vt
 permotum eum senserat, manu familia-
 riter prehensum ad peccatorum induce-
 bat confessionem. ita demum illi concu-
 binam nullo negotio adimebat; aut cer-
 tè, si ægrè careret, in matrimonio collo-
 cabat. Constat ab eo plurimos ad concu-
 binarum nuptias traductos, vt luxuriæ
 flammam cõiugij honestas extingueret.
 Consimilem rationem in detrahēda fœ-
 neratitia fraudulentaq; pecunia seruabat:
 cuius tanta vis fuit, vt misericordię Soda-
 litas ex tenui atque inopi locuples fieret
 & opulenta. Eam rem crebræ conciones
 institutionesq; rudium ac puerorū haud
 mediocriter adiuuerunt: quibus ciuitatis
 mores emendati, iniquæ pactiones re-
 scif-

Vaticinatio.

scissæ, teneræ ætatis aures & linguæ catechismo adeò imbutæ, vt passim omnia Christianæ doctrinæ carminibus perficerent. Præcipuè verò Francisci vaticinatio quædam Ternatinorum permouit animos. Ioannem Arausium mercatorè, quem in Amboino breui moriturū prædixerat, longè absens moribundum diuinitus prospexit. Itaque sacrum magnâ hominum frequentiam faciens, cùm post Offertorium de more se conuertisset ad populum, Orate fratres, inquit, & Ioannis Arausij animam, qui modò in Amboino expirauit, commendare Deo. Equidem & heri pro illo feci, & hodie facio. Mirari qui aderant alij alios intuentes; quærentesque inter se, qui tandem id rescire potuisset, cùm Amboinus ab eo loco abesset passuum mille amplius ducenta, & neminem per eos dies inde venisse constaret? Admiratione deinde in expectationem versa, notatur res, diesq; ab ijs qui audierant: & paucis interiectis diebus, nauis ex Amboino de Arausij morte nuntiat. Temporibus ac rebus inter se comparatis, omnia cum Francisci prædictione prorsus congruere comperita. Tum enim uero nemini dubium esse, quin id Xauerius diuinitus cognouisset. Quocirca illum tanquam prophetiæ do-

no præditum omnes suspicere cœperunt. Iam Xauerius Macazariam, quæ bidui ferme aberat, meditabatur. Cæterum Macazarios illos, ut qui satis auxiliorum haberent, à Francisco iuuari, Deo utique cordi non fuit. Per idem tempus haud vanis auctoribus cœperit, in Maurica (regio Mauri vulgò dicitur) Christianos esse quamplurimos: quorum, quippe Sacerdotibus carentium, salus ad vltimum esset adducta discrimen. Itaque his potiùs succurrendum ratus, qui grauiùs laborarent, omiffis Macazarijs, quibus aliorum auxilia non deerant, ad iuuandos destitutos ab alijs conuertit animum.

CAPVT II.

Maurica incolis periclitantibus vel cum capitis sui periculo subuenire statuit.

ABEST Maurica regio à Ternate *Maurica:*
 A prope CC. millia passuum. Terra *regio.*
 aspera ac prærupta, omniumq; ferme rerum sterilis. Frumentum vinumq; incolæ ne fama quidem acceperunt. nulla apud eos armenta aut greges, præter fues admo-

admodum paucos, quos mirandi potius
quàm gustandi copia est. Aquæ dulcis
penuria: oryzæ tamen satis. magna vis a-
prorum: ingens modus arborum, unde
sibi panem qualemcunque & vinum pe-
tunt. aliæ porro arbores, ex quarum cor-
tice depexo vestē vulgò conficiunt. Gens
ipsa prorsus barbara & expers humani-
tatis. quippe nulla omnino literarum ha-
bet monumenta: feritate autem inter o-
mnes nationes eminet, tum ferro tum
veneno sæuiens etiam in suos: tantum
abest, vt ferocia ingenia vsu efferata alie-
nis & aduenis parcant. Sacerdotē ipsum
ac parochū, qui vnus illorum salutis cu-
ram agebat, de medio sustulerant. Itaque
iamdiu orbi erant pastore. Regio magna
ex parte crebris terræ motibus impensè
concutitur: ignes ac cineres euomit: in-
gentibusq; exæstuantis maris incessitur
fluctibus. Deum credas de nefatijs illo-
rum sceleribus supplicium sumere. Quo-
circa multiplex hic metus aduenas ab-
sterrebat omnes. At Franciscus aduersus
omnia pericula interritus, omiffa (vt di-
ximus) Macazarica profectioe, cuius
causa venerat; in animum induxit suum,
sibi vt illorum animos ab interitu vindi-
caret, vel manifestum vitæ discrimen
esse subeundum. Qua de re ad suos scri-
bens

Gentis

*Maurica
barbaries.*

*Maurica
terra in-
commoda.*

*Zelus a-
nimarum.*

bens in Lusitaniam, ait se ad opem miseris illis cum perspicuo suo periculo ferendam, illa Christi voce incitatum: *Qui* Ioann. 12.
voluerit animam suam saluam facere, perdet eam; qui autem perdidit propter me, inueniet eam. Quam ille sententiam facilem & apertam videri dicebat cogitanti, experienti non item, nisi Deus ipse interior interpret accederet. Nunquam aliàs magis singularis Francisci fortitudo diuinaque fiducia enituit. Vbi in Amboino insula percrebuit, Xauerium in Mauricam regionem cogitare; incolas partim admiratio virtutis cepit, partim etiam periculi miseratio. Et amici, vt illum iam profectionem parare nuntiatum est, trepido nuntio exciti, protinus ad eum coeunt. Docent illud belluarum veriùs quam hominum receptaculum esse: incolarum plurimos cõiugum, liberorum, parentum, Sacerdotum sanguine manus imbutas habere. Ergo manifesta Superùm ira assiduè omnibus terræ, maris, cæli pestibus affligari: ijsdemque aduenas ab illorum rabie procul arceri. Denuntiant haud dubia vitæ discrimina in singula penè momenta subeunda fore, apud homines per ludum iocumq; fidas vibrantes, spargentes venena, nihilq; magis quàm humanum cruorem sitientes.

Quod

Deterretur à consilio feræ gentis ad-eunda.

Quod tandem esse consilium infesta loca pacatis præferre? Quî conuenire, vt peregrinus homo suam committat salutem, quibus constet, nihil tam esse in delitijs, quàm trucidationem eademq; etiam proximorum? Talia inculcanti- bus amicis, neminem minùs tangebant obiecta pericûla, quàm ipsum, qui erat aditurus. Tum verò illi flentes orare, ne tam vilis suus sibi spiritus foret: & simul indignantes precibus lamenta mifcere. Quis ferat non modò Lusitanorum, sed indigenarum ac barbarorum, qui modò Xauerium norit, eius capite ignobilis regionis institutionē emi? Quis iam speret Orientis columnen, quod perpetuum esse oporteret, fore diuturnum, si tam auidè manifestis periculis capit offerat suum, oblitus tot gentium animas ab se eundem in casum trahi? Meminisset Indiæ vniuersæ & innumerabilium nationum salutem ex suo spiritu pendere. Si incredibili virtute atque animi altitudine pericula omnia contemneret; at certè tot populorum salutem secum in discrimen ne adduceret. Vinceret paucorum caritatem caritas vniuersorum: vtique cùm constaret tam feram gentem instituere operæpretium haudquaquam esse; vtpote quam sui Sacerdo-

*Amicorū
preces.*

tes ne
ficien
per. C
ne co
salut
atque
obiic
tequ
confe
ricul
dini p
cisco
los fa
perfu
eos a
gent
uole
beo
india
peric
tuen
huius
tect
nim
meu
vita
mel
que
qui
exp

tes

tes non magis periculi metu, quàm pro-
 ficiendi desperatione deseruerint. Quare
 per Christum, humanæ salutis auctore,
 ne committeret, vt spes dubia paucorum
 salutis in apertum discrimen caput ipsius
 atque innumerabilium gentiũ salutem,
 obiiceret. Semet (vt sua prudentia virtu-
 teque dignum esset) Orientis Ecclesiæ
 conseruaret: aut ad ea saltem seruaret pe-
 ricula, quæ forent tantæ animi magnitu-
 dini paria. Amicorũ pietas gratior Fran-
 cisco quàm iucundior fuit. Itaque singu-
 los familiariter amplexatus, mutuisque
 perfusus lacrymis, in hunc ferè modum
 eos affatur: *Quid facitis flentes, & affli-*
gentes cor meum? agnosco fidem bene-
 uolentiamque vestram: grates ago ha-
 beoque, quòd nullum erga me amoris
 iudicium omisistis. Sed nihil me istorum
 periculorum mouet, diuina imperia in-
 tuentem. Deus ista viderit, haud dubius
 huius auctore consilij; cuius ego præsidio
 tectus, nihil omnino pertimesco. Cui e-
 nim meliùs me, caputque committam
 meum, quàm ei, qui mortalium tempora
 vitasque disponit? Non est mortali exti-
 mescenda mors, quæ timidissimũ quem-
 que consequitur. Honestæ autem mors,
 quippe aditus ad immortalitatẽ, vel voto
 expetenda. Quòd si ego cecidero, Deus
 certè

Responsum

Xauerij

plenũ di-

uina fidu-

cia.

Act. 21.

» certè non cadet, cui & gentium salus con-
 » di est haud paulo magis quam mihi, &
 » facillimum *mittere operarios in vineam*
 » *suam*. Nec verò exiguus fructus ex Mau-
 » rica percipietur. paruum haud putandum
 » vbi magno est merito locus. Equidem
 » nihil aliud, pro periclitante illorum salu-
 » te, cui cōsulere debeo, nullum periculum
 Mach. li. ac discrimen recuso. *Vt fuerit voluntas*
 1. *in celo, sic fiat*. Tum illi amore stimulan-
 te, à precibus ad vim conuersi, perpule-
 runt arcis custodem, vt ei prorsus nauis
 adimeret facultatem. Is igitur ijsdem illis
 periculis hostium, ac præsentis terro-
 ris mortis, Franciscum ab eo consilio dimo-
 uere frustra conatus, ad vltimum ei nauis
 gium denegat. Cui Xauerius nulla peri-
 cula, nullum genus mortis, vbi Dei cul-
 tus & animarum salus agatur, formidat
 se ait: nec vllos hostes ducere, nisi qui di-
 uino obstant obsequio. Sibi certum ac
 deliberatum esse, in Mauricam Deum
 vocantem sequi: nec nauigium morari
 si nauis desit, semet Deo incubantem vi-
 que transnaturum. Itaq; cùm eum amici
 caelesti præsidio securum obfirmato ani-
 mo esse cernerent; quod vnum restabat
 remedia quædam aduersus venena pro-
 se quisque lacrymantes ad eum afferre.
 At Franciscus veritus ne anxio animo

*Si adima-
 tur nauis-
 gium, se
 transna-
 turum af-
 firmat.*

iranes periculorum species fingens sibi- *Remedia*
 met sollicitudinem strueret, neque huma- *aduresus*
 ni auxilij spes detraheret aliquid de diui- *venena*
 nã opis ac prouidentia fiducia; gratijs *amicis re-*
 eorum beneuolentiã actis, adiecit; Pro- *mittit.*
 fectò sibi illa onera veriùs, quàm reme-
 dia futura. Proinde orare, ne se tanta Dei
 diffidentia onerarent. Cæterùm si salu-
 tem suam aduersus omnes pestes ac ve-
 nena munitam velint, assiduis precibus
 diuinum sibi propitient numẽ. Eo reme-
 dio nullum certius, nullum præsentius
 inueniri. Ita, dimissis amicis, profectio-
 nem adornabat. Inter hæc tantum discrimẽ
 adituro læti, ex India nuntij fiduciam
 accenderunt. Iisdem temporibus nouem
 è Societate I E S V Goam è Lusitania ad-
 uecti erant, Sacerdotes quinque, Franci-
 scus Peres, Alfonsus Cyprianus, Hëricus
 Henriques, Franciscus Hëricus, & Nun-
 nius Ribera; cæteri nondum sacris ini-
 tiati, Balthasar Nūnius, Adamus Franci-
 scus, Nicolaus Nunnius, & Emmanuel
 Morales. Antequam igitur ex Amboino
 discederet Xauerius, cum de horum ad-
 uẽtu cognouisset; opportuno auxilio ad-
 modum lætus, suam cuique prouinciã
 destinauit: statimque literas Goam ad
 socios dedit, quibus Franciscum Peren
 Goæ ad alumnorum institutionem ma-
 nere,

K

nere,

neri, Cyprianum & Henricum ad Comorinenses neophytos iuuandos proficisci iubebat: duos autem illos, qui apud Comorinenses tum versabantur, itemq; cæteros, ad se in Molucas euocabat, eo consilio, vt exiguis illis copiolis circum omnes regiones cursaret, omnibus, quoad eius fieri posset, opem laturus. Et Mauricæ expeditioni Deus haud dubiè fauit. Mensè Maio anni M. D. XLVI. ex Ternate cum soluisset, ad insulam Mauricam incolumis appulit.

CAPVT III.

Efferatos Mauricensium mores mitigat, Christianisq; præceptis instruit.

Maurica.

Rupes flagrantes.

Cinis è rupibus effunditur

MAURICA (vti accepimus) bipartita est: altera pars in continèti Maurotia vocatur: altera duabus insulis constat, quæ Maurotides appellantur. Harum insularum vna rupibus horrenda flagrantibus, ex quibus sæpe saxa ignea maximarum instar arborum erumpunt, tanto impetu ac fragore, quâto nulla tormenta ænea, quamuis magna, globos eiaculantur: ac nonnunquam, vbi acrior existit flatus, indidem ingens cineris modus egeritur; quo longè ac latè diffuso, viri feminæq; laborantes in campis cinere op-

re oppleti domos reuertuntur : dæmones magis quàm homines diceret. Apri quoque in saltibus complures oppressi, pisces extincti passim offenduntur in littore. Eadem insula, ne quid incommodi desit, adeò perpetuis penè terræ quassatur motibus, vt qui fortè præteruehantur, conterriti, naues in obiectas incurrere cautes arbitrentur. Ad hæc ingens ventorum cauernis obluçantium fremitus incredibilem omnibus inquit horrorem. Tartari speciem videre te credas. Vnde etiam libenter Franciscus occasionem captabat intentandi pœnas æternorū igniū, quibus apud inferos Deorum cultores improbiq; Christiani cruciantur. Gens etiam est in his locis ab Euāgelio aliena, inaudite feritatis, Iauaros vocat: quorum vnicum votum est, homines trucidare. Quocirca vbi alienorum copia deest ad eadem, coniuges liberosque vertunt rabiem: iidemque Christianis hominibus aliquid subinde cladum inferunt. Nec defunt qui humanam carnem, maximè verò cæcorum in prælio, habeant in delicijs. Prò Deus immortalis, quantum est præsidij in Numinis fiducia tutelaque! quantū securitatis in ipsis periculis Deo regente, nimirū nil formidandum, nil dubitandū auctore Deo. Hisce ipsis in locis

Terra misertus horribiles.

Gens mirè immanis.

inter feras belluas veriùs quàm homines,
 Psalm. 4. Xaverius, qui habitaret in adiutorio al-
 tissimi, in protectione Dei celi commora-
 tus est menses circiter tres, præter omniù
 opinionem, maiore cum emolumento
 incolarũ, quàm periculo suo. Hoc quip-
 pe temporis spatio feros illos homines,
 mitioribus ingenijs imbutos, ad Chri-
 stianæ vitæ mores reuocauit. Erant tum
 æquè omnes omnino in Christianis re-
 bus rudes, vana prorsus Christianorum
 nomina. Franciscus ergo confestim cun-
 ctos Christianorum vicos numero pro-
 pè triginta obiit, infantes baptizando, e-
 rudiendo adultos, Idolorum impediendo
 sacrificia, neophytorum miserijs, vel ani-
 mi vel corporis, subueniendo. In publicis
Barbaros *inferorum* *specie ter-* *ritat.* mi vel corporis, subueniendo. In publicis
 verò priuatisque sermonibus barbaram
 gentem cælestibus simul terrestribusque
 territabat minis, inferorum sedem (quod
 identidem erumpens flamma ac cinis
 effusus indicaret) proximam illis esse
 denuntians: eò consceleratos homines
 deturbari. Idem profectò significare in-
 gentes illos terræ motus, quibus penè
 dehiscens terra nefarios homines ac Deo
 inuisos absorbere velle miniteretur. Proin-
 de cauerent omni ratione, ne in sempi-
 terna illa incendia, quorum facies ipsis
 quædam obuersaretur ante oculos, ruerent

rent præcipites. Talibus ille sermonibus, aliisque Christianæ disciplinae præceptis, mire illorum feritatem mitigauit. Igitur breui gens illa vniuersa, qua non alia vsquam (vt diximus) tetrior immiorque ad eam diem fuerat, ex eo tempore non modò mitis & facilis, sed etiam erudita fidei nostræ mysterijs cœpit esse: tantum Christiana disciplina virium habet ad humanitatē. Inibi interrita Francisci animi magnitudo spectata est. Fortè ipsis Michaëlis Archangeli ferijs in æde sacra, maximâ incolarum frequentiam diuinam de more faciebat; cum repente insula tota contremuit adeò, vt ara ipsa videretur funditus eueri. Extemplo ceteri diffugere, qua quemque agebat pauor. At ille seu dissimulato, seu potius spreto metu, sacrificium constanter per egit, id euenisse interpretatus, quòd Archangelus Michaël Diabulos omnes illius regionis diuino cultui aduersantes malè maltatos deturbaret in Tartarum. Itaque plus ei negotij cum hominibus, quam cum Dæmonibus fuit. Quippe nõ defuerunt peruicaces simul ac potentes Deorum cultores, qui cursum Euangelij obiectis minis ac terroribus morari niterentur. Sed frustra. inuicta Xauerij virtus, caelesti ope subnixâ, vicit omnia.

Christiana disciplina barbarie mitigat.

Animi magnitudo in terra motu.

*Fructus
animorū.*

Pfal. 94.

*Celestia
solatia in
laboribus
& aru-
mnis.*

Paucis mensibus omnes Christianorum
vici lustrati : innumerabilis incolarum
multitudo partim Christianis instituta
præceptis , partim etiam ad Christi reli-
gionem traducta. Quantum profecerit,
vel hinc existimari potest , quòd in vno
oppido (Tolum vocant) ad xxv. capi-
tum millia à Francisco Christiana facta
traduntur. Par fructui labor fuit. In tam
aspera regione vltro citroque cursans, fe-
rè quicquid malorum subiri potest, tole-
rauit , egestatem, æstum, famem, sitim,
defatigationē, pericula. Cæterum vt fer-
mè responderet dolori voluptas, *secundum
multitudinem dolorum consolationes le-
tificauerunt animam eius.* Quæ quidem
quantæ fuerint, ex quodam ipsius episto-
læ ad socios capite coniectari licet. Vbi
locorum illorum sterilitate atq; omnium
rerū inopia commemorata. Hæc, inquit,
eo vobis exposui, vt intelligeretis , quan-
ta in hisce locis sit cælestium copia gau-
diorum. Siquidem hæc omnia pericula &
labores vnus Dei causa sponte suscepti,
» thesauri sunt diuinis maximisq; gaudiis
» relectissimi : vt hæc insulæ in primis aptæ
» atque appositæ , ad oculorum aciem ex-
» iucundissima lachrymarū vbertate per-
» dendam esse videantur. Equidem nun-
» quam me tot, tantis , tam continuis ani-
mi ve-

mi voluptatibus circumfluere memini, »
 prorsus vt omnem laborum atque æru- »
 mnarum sensum obruerent. Ita Franci- »
 scus ex feræ gentis cultura haud plus la-
 boris ac meriti, quàm fructus lætitiæque
 percepit.

CAPVT IV.

Ternatinos denuo excolit.

MOLVCVM inde repetens, Terna-
 tē reuertitur. A Ternatinis ingenti
 gaudio exceptus, torpentes ad studiū
 virtutis excitat, vacillātes confirmat cor-
 roboratque. Ratio autem erat talis. Die-
 bus festis bis in die concionabatur, ma- *Conciones*
 ne ad Lusitanos, post meridiem apud in- *varia;*
 digenas: Illos quidē ad honestam piam-
 que vitam incitans, hos verò Christianis
 mysterijs maximè erudiens, & à vana
 Deorū religione deterrens. Quotidie an-
 temeridiano pomeridianoq; tēpore con-
 fidentibus vtrisq; promiscuè dabat aures.
 Quarta quaq; & sexta feria ad Lusitano-
 rum coniuges fermè indigenas de Sym-
 boli capitibus, de præceptis Decalogi, de
 Sacramentis Confessionis & Commu-
 nionis separatim verba faciebat. Erat
 tum Quadragesimæ tempus. Quocirca
 earum plurimæ Paschale Sacrosanctæ
 K. 4 Eucha-

Eucharistię conuiuium, à quo ad id tempus abstinuerant, piè religioſeque celebrarunt. Cæterum iamdiu perigrinatem Xauerium domestica Goenſium ſociorum cura in Indiam reuocabat. Itaque primùm in Amboinum traicere decreuit, ibi Indicam transmissionem expectaturus. Sed Præfecti arcis Ternatinæ, ſodalium Miſericordiæ, aliorumque Luſitanorum ſummæ preces eum coëgerunt Ternate diutius commorari, quamquam non inuitum, quod operæ apud illos poſitæ nequaquam eum poeniteret. Inter hæc Franciſcum cupido inceſſit barbari Regis animum tentandi. Rex Moluci, Regis Luſitani ſtipendiarius, Saracenus erat, non tam profeſſione, quam vita. Quippe is, quo minùs Chriſtianus fieret, non Mahometis religione impediabatur, ſed libidinis immodica licentia. Nam præter pellicum greges, coniuges centum regiam implebant. Rex igitur, ſiue comitate, ſiue etiam ſanctimonia Xauerij captus, omni eum honore colebat, regni proceribus palàm indignantibus: ac mirum in modum eiufdem amicitiam expetebat, ſpem oſtentàs ſuſcipiendi aliquando Chriſtiana ſacra: cum diceret eundem à Saracenis & Chriſtianis Deum coli, & fore aliquando

Regis Molucenſis uxores centum. Rex Moluci impensè colit Xaueriũ.

tem-

tempus, cum vtrique in vnam religionem coirent. Cæterum etsi Francisci congressu colloquioque delectari videbatur; tamen immoderata vitæ libertas Christianæ obstabat religioni. Id modò expressum ab eo, vt polliceretur se vnum è liberis suis, quos habebat plurimos, ad baptismum daturum, ea conditione, vt is deinde Christianus Mauricarum Insularum regnum obtineret. Itaque Xaverius, quia nondum matura res erat, spectatus, ita Regis amicitiam tuebatur, vt in popularibus colendis haud segniùs elaboraret. Namque Ethnicorum animos tentans, reperiebat eos, quamquam à Saracenis ad Mahometicos ritus compellerentur, longè minùs à Christo abhorere, quàm à Mahomete. Saracenos porò ipsos, vtpote suæ disciplinæ ignaros, minimè in ea esse pertinaces. Quocirca vtrorumque conuersionem in expedito futuram ratus, si Societatis domicilium in Moluco institueretur; id omni ratione curare statuit, ac deinde fauente Christianæ rei Lusitanæ Rege perfecit. Præcipuum interim opus erat, Lusitanos ac neophytos instituere; quod haud sanè irritum fuit. Nam sex mensium labor vberimum illi ex Ternatinis retulit fructum. Quippe oppidanorum animos di-

*Ethnici
Moluccen-
ses minùs
à Christo,
quàm à
Mahome-
rent.*

*Collegiũ
Societatis
in Molu-
co.*

uinis sermonibus, Sacramentis, cæterisque rebus adeò excoluit, vt omnium iudicio alius populus, quàm erat antea, videretur. Constat ex maximo pellicum numero duas omnino Christianis incolis reliquas esse factas. Nec vlla res magis profecit, quàm sanctitatis opinio, maximum in persuadendo momentum, diuinis iudicijs confirmata. Per id enim tempus inter concionandum auditores subito rogauit, vt supplices Pater & Aue pro Iacobo Ægidio, classis Lusitanæ Præfecto, in Amboino animam agente, recitarent. Idque postea ita fuisse, certis auctoribus compertum. Ea tum res venerationem Francisci auxit, deinde etiam desiderium. Sexto mense post quàm eò appulerat, discedere parabat, Amboinios reuifurus. Itaque, pro eximia in eum caritate, cuncta se in portum ciuitas effudit. In discessu verò tantus vndique cum fletu clamor extitit ciuium, magistrum, custodem parentem confusis appellantium vocibus; vt Patrem singulos amplectentem, velut oblitum itineris, misericordia moraretur. *Commota sunt quippe viscera eius super grege suo.* Demum eos blandè solatus, ægre admodum se ab illorum complexu diuellit, omnibus ingenti fletu atque eiulatu digressum

Vaticinatio.

Ternatinorum amerc in Xaverium.

sum discessumque eius prosequenti-
bus.

CAPVT V.

*Lusitanis egregiæ de barbaris victoriæ
& vates & auctor est.*

LÆTVM Ternatinorum pietate Xa-
uerium triffis de Tolanorum perfidi-
dia nuncius percūlit. Tolū alterius Mau-
ricæ insulæ oppidum est (sicut antè di-
ximus) neophytis à Francisco initiatis
sanè frequens. Oppidanorum plures Ge-
liolij externi Tyranni siue arma veriti,
seu gratiam initari, simul à Lusitano Re-
ge Christoque defecerant. Et facta æde
euerfa, cruces, sacrasque Diuorum effi-
gies, per ludibrium fregerant. Ad hæc,
bona inuaserant fidelium pietumque.
Itaque Xauerius mœstus rem Deo pet-
miffit, causam suam iudicaturus. Ceterum
illata superis mortalibusque iniuria, v-
torumque in eos armauit iram. Deus
prior & grauior vltor extitit. Primum igi-
tur illoium ager ex feracissimo squali-
dus ac sterilis factus: fruges etiam in hor-
reis dira tabe consumptæ: aquæ subito
amara noxiæque è salubribus reddita:
fame quoque ac lue multi mortales ab-

*Tolū oppi-
di defectio
à religione
diuinitus
vindica-
tur.*

*Ager è fe-
raci steri-
lis.*

*Aqua è sa-
lubribus
noxia.*

sumpti. Cælesti ira afflictis Lusitani belli incubuit moles. Quippe Molucarum insularum Præfectus, Francisci pij belli felicem exitum spondēte, classē aduersus perfidos misit, cum delecta Lusitanorum manu. Et classis Dux, Sancti viri prædictione ac spe diuinæ opis erectus, haud segniter bellum capeſſebat. Placuit tamen, priusquam inferrentur arma, experiri per legatos, an spes veniæ oblata posset rebellium mentes ad sanitatem reuocare. Postquam superba eorū responsa afferebantur, Lusitanus pœnæ auidus in hostem ducit. Arx est in edito loco posita, nec minus manu quàm situ munita. Et fraus hostium accesserat. Quippe imminentis belli haud ignari, circa muros longè ac latè stimulos muricesq; ferreos defoderant, in quos Lusitani sese induerent, si propiùs accessissent. Exitialis non solū irrita oppugnatio extitisset, nisi præsentem pestem Francisci auertissent preces, interclusumque aditum aperuissent. Nondum Lusitani exscensionem fecerant, cum mira opportunitate stare cum eis Deum ac pugnare apparuit. Sol circa meridiem repentina caligine offusa, haud disparem nocti tempestatem dedit. Et simul ex vicini montis vertice, cum horrendo mugitu ac fragore, tetrum

*Mira prodigia
victoriam
pariunt
Lusitanis.*

secundum

sc̄dumque erupit incendium, quod tres dies noctesq; tenuit. Itaq; ingens cineris punicumq; vis (quod nunquam antea euenisse constat) inde egesta; quæ non modò murices ferreos oppressit, sed etiã arcis festigium æquauit. Ecce autem improviso malo attonitis barbaris, maior ex vicino terror incutitur. Per idem tempus terræ motus insolitus tectorum vrbis ingentem edidit stragem. Tolanis tam atroci tempestate defunctis, Lusitanus superuenit armatus. Nec prælium illud fuit. Plerosque hostium aut ruinae tectorum oppresserant, aut pavor compulerat in fugam. Et aggeratus pumex facilem in mœnia ascensum dabat. Ergo arx, oppidum, totaq; regio sine villo certamine subacta. victis certis conditionibus pax data: quarum illæ præcipuæ, vt templum euersum reficerent, bona piis adempta restituerent, suscepta semel Christi sacra in posterum sanctè colerent pieq;e. Tam memorabilem victoriam diuina magis quàm humana ope partam etiam inter barbaros constitit. Cæterùm tam opportunum flagrantis montis auxilium, cum subita cineris ac punicum congerie, communis Lusitanorum consensus acceptum Francisco retulit. Qui velut alter Moses, ipsis cum perfido hoste

bellantibus, Diuinam opem conciliarat; ut, cuius belli fautor extiterat, præcipuus quoque existeret adiutor.

CAPVT VI.

Amboinios reuifit, atq; omni ope iuuat.

*Vaticina-
tio.*

INTERIM Christiana in Ternate in-
sula fatis aucta stabilitaq;. Amboinum
repetiit, renaugaturus in Indiam; ac So-
cietatem, cui præerat, nouorum aduentu
fociorum fatis iam auctam longo inter-
uallo reuifurus. In medio cursu vectori-
bus hilariter inter se colloquentibus;
Franciscus è concessu repente exiliens,
summo impetu atque angore animi ex-
clamat: IESV bone, quid hoc est? illi ho-
minem occidunt. Confesti cæteri, rei no-
uitate permoti, ad Xauerium accurrere:
quid tandem rei sit, percontari. Tum ille,
cùm ad sese rediisset; re dissimulata, ni-
hil esse respondit: seque in eorum cœ-
tum comiter sessum recepit, perinde se
gerens, quasi nihil ipse aut fecisset insoli-
tum, aut dixisset. Cæterùm res ab illo ce-
lata, paruo intermisso spatio, patefacta
est. Vt naus ad Amboinum appulit, com-
periunt Lusitanum hominem ibi à præ-
donibus interfectum, eo ipso tempore;
quo

quo Xauerij clamor ad eorum aures acci-
 derat in nauī. Erant in portu Amboini Lu-
 sitanorum onerariæ quatuor. Franciscus
 igitur, caritate ardens, rationem iniit in-
 colas pariter atque aduenas quàm maxi-
 mē iuuandi, quoad facultas nauigandi in
 Indiam foret. Itaque siue paupertatis stu-
 dio, siue portus vicinitatem secutus, in i-
 pso littore sibi ac socio medicum è stra-
 mentis extruit casam. Huic eodem opere
 sacram ædiculam adijcit, vbi nautis &
 classiariis Confessionis & Eucharistiæ
 Sacramenta ministraret. Opere absolu-
 to, in iis quæ dixi officijs assiduus erat.
 plures quoque capitali odio dissidentes
 adducebat ad pacem. Aegrorū præcipuè
 cōmodis & scilicet saluti seruiebat: quo
 in numero vnus erat grauissimo implici-
 tus morbo; hunc non prius Xauerius
 quàm vita ipsa deseruit. Igitur vt is in
 Francisci complexu spiritum vitæ extre-
 mum edit; ille flens ingentes Deo lau-
 des gratesque egit, quòd, si nihil aliud, ad
 miseri illius salutem in Amboinum in
 tempore reuertisset. Inde Christianorum
 vicos impigre lustrans, baptizauit infan-
 tes, rudes Christianis præceptis imbuit,
 haud minore cum fructu quàm labore.
 Concionibus insuper populum à vitiis
 deterrere, ad honestatem pietatemque
 impel-

*Casam sibi
 extruit
 in littore.*

*Assiduit
 apud æ-
 gros.*

*Amboini-
orum in
Franciscū
amor.*

impellere institit. Quam porrò carus & acceptus summis iuxta & infimis esset, digressus ostendit. Vigesimo quam venerat die Xaverius id ipsum providens, ut populi complorationem, qualem Ternate nuper expertus erat, in discessu vitaret, silentio de media nocte nauem conscendere parabat. Sed, ut difficile est amantes fallere, consilio eius deprehenso, noctu concurritur ad portum. Repentè ingens virorum, mulierum, puerorum, feruorum cum ploratu clamor exoritur, suam orbitatem ac solitudinem lamentantium, talemque virum ac patrem ab se diuelli & abrumpi querentium. quibus ille querelis nocturnoque tactus gemitu, obortis lacrymis, dum flentes figillatim amplexans solatur, ægre sanè ab inhaerentibus sibi, tanquam à visceribus suis, auelli potuit. Ad postremum, exorato Sacerdote quodam, ut per binas illis horas quotidie operam daret in exercendo catechismo, omnes dimisit, monitos, ut Christianæ doctrinæ exercitationē haud segniter vrgerent. Aderat iam tempus profectionis: cumque essent multæ Lusitanorum naues ad iter paratæ, Xaverius in regiam inuitabatur, quæ permultos veherat eius studiosos amicosque. Ille tamen sapius enixiusque inuitatus, constanter

stantei abnuebat. Nauarcho causam cur tantopere recusaret roganti, haud dubiè futura diuinitus præfagiens animo, per-
 timescere se ait, ne quid onerariæ illi in itinere accideret incommodi, nèue ab eis diuina maiestas alicuius delicti expeteret pœnas. Nec vanus is metus fuit. Nauis illa deinde aduersa tempestate ad scopulum appulsa penè deperiit. Cæterùm diuinitus (deprecatione fortasse Xauerij) præsentis naufragio erepta, diu tenuit cursum. Inde transuerso maris impetu vastas in syrtes acta penitus inhæsit: iamq; non solum onerariæ, verumetiam vectorum salus complorata erat; eùm in pari periculo parem Dei vices alternantis opem experta, perruptis maris æstu syrtibus euadit innoxia. Franciscus autem ipse, qui aliena incommoda præfagierat, prospera navigatione vsus, quò intenderat, sine vlla offensione peruénit. Malacam tenuit anno huius sæculi.

X L V I I.

* *
*

CAPVT

*Præfagien-
tis animi
diuinitio.*

CAPVT VII.

*Malacenses summa ope instruit. Visum
Duro socio suo oblatum diuinitus
cognoscit.*

*In valetu-
dinarium
diuertit.*

MALACENSES ergo sui perstudiosos ex interuallo reuifens, benignè ab illis excipitur. Cæterùm ipse pristino more, recusato amicorum hospitio, statim in valetudinarium, consuetum hospitium suum, diuertit. Eodem tempore Malacam tres alij Societate IESV appulerant. In his Sacerdotes duo Ioannes Beira, & Ioannes Ribera, quos omnes incredibili animi iucunditate amplexus Xauerius apud se habuit. Inde diebus pluribus ad quietem datis, monitos quemadmodum cum Molucensibus se gererent, in Molucum dimisit ab se fata culturos. Inter hæc ipse ægrotis ministrando, concionando ad populum, militum tollendo similtates, confitentium peccata expiando, catechismum pueris, seruis, idiotis tradendo, rem Christianam adiuuare non desisteat. Præcipuè mysterium de aduentu Christi, Euangelicamque historiam, identidem inculcabat neophytis; vt percepta tanta rei veritas ex illo-

*Historiam
de Christi
aduentu
neophytis
inculcat.*

rum

rum mentibus inanes excuteret fabulas Deorum. Inter quæ veteris instituti sui non minùs pij quàm salutaris memor, mortuos in purgatoria sede versantes, viuosque letali conscientiæ vulnere affectos, quotidie sub noctem piorum precibus iuuandos curauit. Ciuitas quippe Malacensis Xauerij hortatu certum constituit hominem, qui altera manu laternam, altera tintinnabulum gerens, primis tenebris obiret urbem; & in compitis ac triuiis incolarum animos nocturno tintinnabuli strepitu, lugubrique carmine ad id ipsum composito excitaret. Ea res vt admonebat bonos officij, ita improbis timorem incutiebat cælestis iræ. Hoc Erãncisci institutum ab vrbe Malaca in India, Moluci, vltimiq; Orientis vrbes atq; oppida manauit, hodieque viget magno bono mortuorum viuorumque. Per idem ferme tempus egregium quã paupertatis Euangelicę, quã seueritatis documentum Xauerius dedit. Ioannes Durus (vt antea diximus) eius socius & comes erat. Is Francisci commoditati seruiendum ratus, illo insciente, nummorum aliquid auidius, quàm prudentius, à Lusitanis acceperat, eleemosynæ nomine. Quod vbi rescivit Xauerius (vt erat non min⁹ acer vindex, quã diligens cultor paupertatis)

eum.

Vespertina preces pro mortuis & viuuis sceleris obstrictis.

Acer vindex paupertatis.

eum protinus in proximam insulam ad breue tempus relegauit. Ea insula è regione portus Malacensis sita, olim non infrequens in solis, illa tempestate deserta erat. Durus igitur cùm ibi in æde quadam sacra moraretur, Dei parentem (incertum vigilans an somnians) ad aram maximã, loco exornato, in puluino sedentem conspicit. Apud eam puer IESVS erat, qui Durum verecundantem ad matrem suam pellicere conabatur. Illa primò insensæ similis eum auersari ac repellere; deinde pacem ac veniam suppliciter orantem admittere. Ad vltimum, certis de vitiis admonitum dimittens, simul cum puero Iesu sublimis abiit. Res penitus occulta fuit, quam nullus mortalium præter Durum sciret, ipse autem nemini enunciarer. Itaque Malacam deinde reuocatus, cùm sua delicta Francisco de more confiteretur, rem omnem, contra eius præcepta, silentio texit. At Xauerius, re diuinitus cognita, sub confessionem ex eo quærit, quidnam rei in desertæ insulæ templo ei acciderit nuper. Mihi verò nihil, inquit ille. Instare benignè Pater: abnuere Durus ac pernegare. sæpius interrogatus (vt erat obstinato ad rem suppressendam animo) immemor obedientiæ, ac religionis, ad alia omnia respondebat.

Tan-

*Diuinitus
cognoscit
occulta &
absentia.*

Tandem Franciscus, ut vidit cum duro ore sibi rem esse; vltro ipsemet visum illud narrare orsus, singula persequi cœpit, non secus ac si præsens adfuisset. Tū verò Durus attonito similis hæsit: Mox, sacro perfusus horrore, omnem rem ordine, uti gesta erat, exponit. Ita demum cum Patre redit in gratiam. Cæterùm diuinitus expressa veritas illum & Xauerij obseruantiolem fecit, & patientiolem veritatis. Itaque ipsemet Durus, Francisco vita functo, hoc, quod à nobis memoriæ proditum est, iuratus enarravit, cum egregia testificatione eius eximie sanctitatis.

CAPVT VIII.

Malacæ in Acenos, Christiani nominis hostes, classem comparat.

SVBINDE noua res incidit, quæ Xauerij nomen Malacæ longè celeberrimum fecit. Res utique variis casibus & vaticinationibus insignis, ac propterea fusiùs enarranda, ne de rei magnitudine narrationis breuitas detrahat. Valida Regis Aceni classis è Somatra insula, quam e regione Malacæ esse docuimus, intempestæ noctis silentio Malacam appulerat. Mox diuisa inter barbaros munera, ut
pars

pars arcem inuaderent, pars Lusitanas naues, quæ in portu erant, incenderent. Igitur barbari in terram expositi, scalis impigre admotis, arcem ex improviso occupare conantur. Sed non fefellere Lusitanum. Præfidiarij milites prope à vigilibus excitati arma capiunt: hostes ingenti animo repellunt. Haud æquè feliciter in portu gesta Lusitana res. Interim miles, qui in barbara classe manserat, Lusitanos nautas oppressit incautos: præcipuisque nauigiorum per cæcæ noctis tenebras iniecit ignem, tanto nauticis terrore illato, vt consilij auxiliijque inopes torperent. Itaque barbari Christianarum nauium incendio impunè oculos animosque pauerunt suos. Ad vltimum cum ingenti clamore plausuque discedunt, Lusitano Christianoque nomini insultantes, velut præclara parta victoria. Neque eo contenti, in discessu cum pisces aliquot Christianos fortè cepissent, edidère in eos barbaræ crudelitatis exempla. Quippe naribus auribusque & calcaneis multiatos, ad Malacensem Præfectum cum literis mittunt, ipsorum sanguine exaratis, quibus superbè contumelioseque eum ad pugnam prouocabant. perlata à piscatoribus ad Præfectum literæ in conuentu militum recitantur. Mo-

*Barbara
crudelita-
tis exem-
plum.*

uit

nit omnes non minùs superba feritas ho-
 stium, quàm miserabilis species suorum,
 quos vulnera & effusus cruor deforma-
 uerant: cunctorumque animos miseri-
 cordia simul indignatioque versabant.
 Motis fortè superuenit Xauerius recens
 ab re diuina, quam fecerat in suburbana
 æde Nosocomij, vbi veteri consuetudine
 sua diuersabatur. Apparebat Acenos ab
 insito Christianæ religionis odio, con-
 temptuque Lusitanorum, talia ausos. Er-
 go Præfectus (Simoni Mello nomen fuit)
 Franciscum consulere, quid tandem in
 tali re ac tempore faciendum censeret. Il-
 le diuino (vt deinde apparuit) instinctu
 optimum factu sibi videri ait, classe ali-
 qua raptim instructa abeuntem hostem
 streuè infectari, vtroque inferendo ar-
 ma, contemptum sui demere: vt, ma-
 lo docti, ab iniuria temperent barbari.
 Id verò eo magis faciendum, quòd il-
 lam contumeliam non tam Lusitanis,
 eorumque Regi, quàm CHRISTO,
 nominiq; Christiano, illatam esse
 constaret. Enimuero nullo modo fe-
 rendum, celebratam Lusitanorum Chri-
 stianorumq; fortitudinem ad ludibrium
 recidisse. Quem enim ignorare actum
 esse de re Christiana, si contemptu, non
 solum odio, apud barbaros laboret?
 Proia-

Proinde Christianis militibus dignos spiritus caperent: in barbarum hostem ducerent alacres, & spei ac fiduciæ pleni; quippe qui, etsi inferiores viribus, causa tamen & diuina ope superiores forent. Deum utique pium bellum piè gerentibus non defuturum; & eodem fauente, victoriam pro meliore causa staturam. Auditus est summo omnium assensu Xaverius: Cæterum salubri consilio penuria nauigiorum obstabat. Septem omnino biremes hostilis flamma reliquas fecerat, quas tempestatibus laceras, ut bello utiles forent, refici oporteret. adeò non armamenta solùm, sed etiam alui nauium

*Mang cõ-
paranda
classis sibi
deposcit.*

quassati erant. Franciscus igitur ostendenti Mello inopiam nauium, Est mihi tanti, inquit, vltro suscipere hoc oneris operisque. Quoniam hîc & Regis & scilicet Dei maiestatem agi sentio, & in re trepida cæterorum consilia torpent; egomet hoc mihi munus classis comparandæ, te annuente, deposco. Exin ad milites versus adiecit: Deus nimirum nobiscum stat, fratres; cuius nomine vobis ego denuncio, ne quenquam metus aliæue res vlla huius gloriosi belli, ad quod vos ille haud dubiè vocat, exsortem faciat. Quin etiam me comitem ac socium periculorum offero ad pium bellum iturus,

vt barbaros istos vlciscamur, pij Regis ,,
 hostes, inimicos Crucis Christi. Hæc vox ,,
 ita militum animos accendit, vt cuncti, *Ardor Lu-*
 velut repentino Numinis afflatu, in tam *sitanis mi-*
 pium bellum nomina certatim darent, *litibus à*
 haud dubia spe felicem belli exitum fu- *Xauerio*
 turum, auctore atque adiutore Xauerio. *iniectus.*
 Et Præfectus tanto militum Ducumque
 consensu lætus, Francisco cuncta permi-
 sit. Qui rem omnium sententiâ difficilli-
 mam, comparisonem classis in recenti
 nauium clade, haud animo maiore quàm
 consilio est aggressus. Armamentarium
 inane erat: nec vlla subsidia suppetebant
 ex publico. Ergo septem Nauarchos, no- *Per septem*
 bilitate ac diuitis præstantes, ex omni *nauarchos*
 numero deligit. Hos nominatim appel- *locupletes,*
 lat blandisque dictis amplexus miscens, *classem in-*
 enixè rogat, vt pro Regis sui, pro Christi *struit.*
 communis Domini, pro Christianis no-
 minis maiestate, id, quicquid sit, siue la-
 boris, siue impensæ, suscipiant; septemq;
 illa nauigia bello inutilia, singuli singula
 (suum cuique assignat) instauranda stre-
 nuè curent; sumptum in eam rem cen-
 tuplicato fœnore vtiq; recepturi. His ver-
 bis tantus Nauarchorum animis iniectus
 est ardor; vt, certamine inter eos cele-
 ritatis orto, intra quatrimum classis in-
 structa omnibus rebus in portu staret.

L

Ex-

Extemplo Franciscus Saa, Melli Præfecti affinis classi præpositus: eique 180. Lusitani milites assignati. Iturus erat cū his Xauerus, nisi obnixa Malacensium studia obstitissent. Hi frequentes ad Præfectum vr̄bis coierunt: & quā suam orbitatem ac solitudinem lamentando, quā denunciando se vr̄bis tecta deserturos, si Franciscus, vnicum solatium & columen ciuitatis, discederet; tandē vr̄bis classisq; Præfectos perpulere, vt illum in diuersis hominum studiis consilij ambigū Malacæ iuberent manere. Xauerus ergo Duces militesq; in templum contractos pro concione solatus, bonum habere animum iubet. Se quidem, quia corpore eos sequi non liceat, animo ac precibus, quibus liceat, profecuturum. Ipsos verò sic affectos animatosq; esse oportere, vt pro Christo Dei Filio, in cruce ipsorum causa mortuo, mortem sibi omni voto expetendam putarent. Quocirca ponerent sibi ante oculos illam iuxtā amabilem miserabilemque Domini sui speciē; eamq; animo intuentes, capefferent bellum, inirent prælium, confererent cum barbaris manus. Porro inter pugnandum diuini Numinis implorarent auxilium, satis fidentes, Deum pro ipso pugnantibus præstò futurum. Hæc elocutus, operam

*Præcepta
militibus
ad bellum
ituris da
Et.*

ram eis dare confitentibus cœpit. Inde solennibus myſteriis expiatis armatoſq; pergere in impium hoſtem, Deo duce, ad exploratam victoriam iubet. Protinus illi, diuino inſtincti Spiritu, certatim ante præſentem Deum ſua ſponte profitentur, ſe pro Chriſto, ſi res ferat, mortem appetituros. Ergo, quia Chriſto ſacramentum dixerant, honorifico ſanè vocabulo, IESU Chriſti cohors à Xauerio appellati: ac pleni bonæ ſpei, multis ciuium profequentibus, ad claſſem deducti.

*Lufitani
milites Ie-
ſu Chriſti
cohors à
Xauerio
appellati.*

CAPVT IX.

Prætoria nauis amiſſa, duarum triremium acceſſionem prædicens, ad pium bellum torpentes excitat.

SED paratum ac procliue bellum inopinatus caſus inhibuit, vt Franciſci virtus ac ſanctitas magis eniteret. Ibat iam vexillis ac feſto bombardarum ſtrepitu lata Luſitana claſſis: & populus Malaceniſis viſendi ſtudio, vt fit, littus omne compleuerat; cùm Prætoria biremis, inſpectante ciuitate, in ipſo portu (incertum quo caſu) deprimitur; marisq; hauri-

tur gurgite, omnium rerum præterquam
 nauticorum ac militum damno. Id vulgò
 prodigium visum. Ergo ciues fremere,
 illud profectò manifestum esse indicium
 cælestis iræ Lusitano imminentis, si clas-
 sis in hostem pergeret. Perstringere verbis
 Præfectos vr̄bis classisque, belli exitialis
 auctores; nec Xauerio ipsi parcere. Cui
 enim dubium esse, quin flos ille ac robur
 Lusitani præsidij ad certum exitium mit-
 teretur, cum hostes nauium copiarumq;
 robore, non solùm numero, longè præ-
 starent? En Deum, repræsentato Præfecti
 classisque periculo, tantùm non voce mis-
 sa, denunciaffe, expeditionem illam sibi
 non esse cordi. Igitur Mellus tantam po-
 puli inuidiam querelarumque procellam
 non sustinens, nuncium properè ad Xa-
 uerium. destinat, rogatum, vt ad se primo
 quoque tempore venire ne grauctur. Is
 Franciscum nactus in Nosocomij æde
 sacris operantem, voluit è vestigio id, cu-
 ius causa venerat, nunciare. Caterùm
 nutu ab illo inhibitus, ad rei diuinæ fi-
 nem silentium tenuit. Tum demùm Fran-
 ciscus, prius quam ille verbum vllum
 faceret, Abidum, inquit, ac Præfecto re-
 nuncia, me quidem extemplo ad futu-
 rum, sed ipsum bono animo esse oport-
 ere, quòd Deus in ipso temporis articu-
 lo

*Absenti
 diuinitus
 prospicit.*

lo suis adsit. Hæc ita dixit, vt appareret, ei rem omnem diuinitus indicatam: Securus inde nuncium Xauerius, offendit omnia plena consternatione tumultuque. At ipse lætitiã ac fiduciam vultu præferens. Quid est Melle? inquit; tantula res animum frangit tuum? Omnipotens est, cuius prouidentia paterna nos protegit. Hæc effatus, singulos Duces militesque amplexatur; & alternis rogans monensque, ad tam pium, salubre, & gloriosum opus hortatur. Nec difficile fuit, pios animos sacramenti, quo se Christo deuouerant, monitos ad officium reuocare: præsertim cum læti omnes alacritate Xauerij, spem magis ipsam, quam spei causam, intuerentur. His permotis, ad Melum redit, accensa Ducumque militumque studia nuncians. Gratum id Præfecto fuit, Francisci cœptis fauenti. Cæterum ne quid temere fieret, consultari rem, & ad militare consilium primores quoque ciuitatis adhiberi placuit. Dicuntur sententiæ. Quis credat: Urbani extra aleam certaminis futuri, omnes ad vnum expeditionem illam temerariam censebantur. Cuius enim consilij esse, sex nauigia classi sexaginta nauium obijcere; & minus CC. milites Lusitanos quinq; millib⁹ pugnaciũ barbarorũ? Contrà verò Duces

Eius magnitudo animi in consternatione aliorũ.

Deliberatio de bello aduersus barbaros.

*Lusitani
milites re-
nouant ius
iurandum
moriendi
pro Chri-
sto.*

1. Reg. 14.

*Vaticina-
tio.*

vniversi primoresq; militum, pugnae di-
scrimen adituri, omnino pium bellum
suscipiendum esse clamabant. Quippe
satius ipsis fore, in praelio (si ita res ferat)
honestam mortem defungi, quam semel da-
tam caelesti Regi fidem fallere. Idque ad-
eò certum fixumq; esse omnibus, ut no-
uo sacramento suam Numini obligarent
fidem. Ac protinus vniversi denuo rite
iurarunt, se ad bellum ituros, & si opus
fit, pro Christi fide morituros. Cateris
stupore attonitis, Franciscus lætus assur-
git: & Ducibus militibusque collaudatis,
illud inculcare coepit, ut spem omnem vi-
ctoriae repositam haberent in Deo, *cui non
esset difficile saluare vel in multis vel in
paucis.* Nec dubia esse diuinæ opis indi-
cia, quibus crederent Deum stare secum.
Pro vna biremi amissa, duas classi accel-
suras eo ipso die. Nec praedicto fefellit.
Ante Solis occasum Lusitanas biremes
duas praeter Malacam velis ferri conspi-
ciunt. Hæ priuatæ erant Iacobi Soarij,
institutoris nobilis. Qui, ne portorium
Malacæ penderet, rectum tenebat cur-
sum. Caterum, Xauerij rogatu, Mala-
cam appulit, belli se socium offerens.
Ea demum res cunctos spei ac
fiduciae impleuit.

* *
*

CARVI.

CAPVT X.

Lusitana classis, auctore Xaueio, egregiam de Barbaris victoriam refert.

ERGO vniuersis fausta precantibus, alacres gaudio milites vela faciunt, anno seculi huius XLVII. VIII. Cal. Nouembris. Octo erant omnino naues longè, milites non ampliùs CCXXX. Quarto die secundis ventis ad Cambilanum promontorium ventum est, intra quod hostem venari à Simone Mello iusserant. Et Saa Præfectus omni cura vestigans, quam regionem hostilis classis petiisset, comperire nequiuerat. Itaque spei irritos domum redire oportebat. Dū tristes inde, flexa retrò classe, Malacam repetunt, aduersa tempestas subitò coorta, subegit eos subsistere complures in anchoris dies. Cæterùm ea tempestas reditum morata, victoriam adiuuit; incōmoda quoque ad bonos euentus diuina prouidentia dirigente. Iam eos cibaria deficiebant, cū, remissa aduersi venti vi, ad proxima Ethnicorum amicorum oppida classē applicuerunt, commeatum petituri. Necessariis ad vsum rebus comparatis, cū de Acenorū classe

Cambilanum promontorium.

Tempestas victoriam adiuuit.

nihil comperirent, Malacensem repetunt
 eursum. Verumtamen omnium animis
 spes consequendi hostis magis quàm cu-
 ra decesserat. Itaq; aliquantum inde pro-
 uecti ex piscatore cognoscunt, in proxi-
 mo amne (Perlenfi nomen est) Acenorũ
 classem, propopulata omni circa regione,
 subsidere in insidiis, ea mente, vt Lusita-
 nas naues, quas è Bengala Malacam pro-
 pediem iturus fama erat, interciperent;
 direptisque nauigiis, Christianos omnes
 ad interneccionem cæderent. Ad hunc
 nuncium Præfectus classis in sperato gau-
 dio gestiens, assumpto splendido amictu
 lætitiã ostendit suã. Neque eo con-
 tentus, largè omnibus ad epulas præbitis,
 milites naualesq; socios benignè tracta-
 ri; cunctarumque bombardarum dis-
 plosione effusum classis gaudium signifi-
 cari iubet. victoriam partam, non pu-
 gnam, intare dices. Quod malè for-
 tasse commissum, Dei prouidentia bene
 vertit. Inter hæc exploratores ab eo tri-
 bus scaphis aduersum subire flumen iul-
 si, totidem hostium scaphas obuias cepè-
 re. Ex captiuis cognitum, barbaros, tor-
 mentorum bellicorum strepitu excitos,
 direxisse in pugnam naues, concitatoque
 impetu in mare ferri, ratos adesse Lusita-
 nam prædam, quã opperirentur. Perlen-
 sis

*Lusitano-
 rum ala-
 critas in-
 stante præ-
 lio.*

*Malè com-
 missum,
 Dei prou-
 dentia be-
 ne vertit.*

sis annis, etiam vbi coërcetur ripis, val- *Perlensis*
 de in latitudinem diffusus, quâ irrumpit *amnis.*
 in fretum, speciem maris facit. Quippe
 profundo est alueo, nec pro spatio aqua-
 rum latè stagnantium coërcet impetum,
 sed torrens ac rapitu, fertur; nec vsquam
 aperit vadum. Igitur Saa promontorij,
 quod in fluminis ripa eminent, opportuni-
 tatem secutus, in eius recessu, vbi leniore
 tractu fluebat amnis, classem impigre ad
 prælium instruit. mox paruo nauigio sin-
 gulas biremes circumuēctus, impensè *Hortatio*
 monet Lusitanos Duces militesq; , subi- *Præfecti*
 ret animos dies ille, quo die ante aram sua *Lusitani*
 sponte pro Christi religione cultuque ca- *ad milites*
 pita sua deuouerint; ex quo IESV Christi
 cohors fuerint appellati. Obuersetur o-
 culis Xauerius, pij belli auctor, pro ipso-
 rum salute ac victoria supplicans. Ne ex-
 cideret salubre eius præceptum, vt Chri-
 stum Dei Filium Cruci pro ipsis affixum
 intuentes, pro illius gloria, vitæ immemo-
 res, fortiter capefferent pugnam. Memi-
 nissent, quod obliuisci non possent, sacra-
 mentum ab se Christo Regum Regibus
 dictum, bis vitas & capita sponte deuo-
 ta. Pro Deo piè pugnantibus diuinam v-
 tique opem non defuturam. Et Xauerij
 prædictionem haud dubiam illis offerre
 victoriam, si modò vincere auderent. His
 L s accensi

*Barbaræ
classis ap-
paratus
ad pugnam.*

accensi vocibus milites conclamant uniuersi: Se verò paratos vitas Christo Domino non semel deuotas reddere: & Xauerij præceptorum memores, eiusdem opem promissumque in prælio expectare. Interim classis hostilis in pugnam directa, secundo anse defluebat; horrendoque ululatu ac dissono tympanorū strepitu ipæ littoraque resonabant. Primum agmen ducebat barbaræ classis Præfectus, quatuor triremibus Turcicis latera cingentibus. Senæ deinceps biremes nouem ordinibus sequebantur, omnes ingenti etiam sclopetorum copia, non modò bombardis affatim instructæ. Ergo Lusitanus Præfectus, ut promontorium primam barbarorum aciem aperuit, ex improviso cum tribus nauigijs occurrit hosti; cæteris, ut directa erant in aciem, subsequi iussis. Sorte quadam, seu diuino potiùs consilio, barbarus furore præcepit, globos in hostem tormentis omnibus ante tempus excussit: itaque vano ictu in undas innoxij cecidere. At librator Lusitanus ingentem globum maiore bombarda excutiens, Prætoriam Acenorum nauim tam certo percussit ictu, ut eam deprimeret mergeretque. Id non omen solùm, sed initium victoriæ ac summa certaminis fuit. Quippe Turcicæ triremes:

*Certamen
classium.*

remes cursum inhibentes, omiffa pugna
 Duci ac cæteris primariis viris natanti-
 bus opem ferre cœperunt: Id exitio fui-
 ipfis elaffique. Nam Turcæ fuas triremes
 inobliquum ftatuerant, bonamq; flumi-
 nis occupauerāt partem, vt adnantes ex-
 ciperent, periculi, quod ipsis inftabat, ob-
 liti: adeo eis Deus eripuerat mentem.
 Ergo barbaræ ſex biremes, quæ primum
 agmen ſubſequebantur, ſecundo amne
 delatæ, in Turcicas triremes incurrere,
 cæteræque deinceps biremium acies in-
 cidere in priores. Incuti puppibus proræ;
 quique antecedentes vrgebant, ipſi à ſe-
 quentibus premi. Collidi inter ſe nau-
 gia, abſtergeriq; inuicem remi. crederes
 inter duas claſſes eſſe certamen. Senſit
 Luſitanus manifeſtam ſuperum opem;
 nec defuit diuinitus oblata victoria. Ex-
 templo ſalutare IEſV nomen inclamans,
 explicare aciem, hoſtilemque claſſem
 ſibi met cohærentem, & impeditam ad
 pugnam, vndique vno tempore inceſſere
 bombardis cœpit. Ter effuſa in hoſtem
 omnium tormentorum procella. Telum
 nullum in confera nauigia miſſum in-
 caſſum cadebat: naues virique impunè
 petebantur. Quocirca breui nouem nau-
 gia hoſtium demerſa, plura afflicta, cum
 ingenti barbarorum ſtrage. Præſentis pe-

*Turcicas
 triremes
 barbaris
 exitio ſunt*

*Barbaro-
 rum nau-
 gia inuicè
 implicata
 conflictan-
 tur.*

*Barbara
 claſſis im-
 punè à Lu-
 ſitana op-
 pugnatur.*

*Barbara-
 rum clades.*

riculi facies superstitum animos horrore perstrinxerat. Itaque plerique remigum ac militum, proiectis armis, pauore cæci, in rapidum flumen desiliunt, natatu effugium petentes. sed frustra. Omnes ad vnum fluminis impetu abreptos, rapidi vortices hausere, ne nuncio quidem tantæ cladis relicto. Lusitani, parta tam insigni incruentaque victoria, Deo, cuius præsens auxilium in prælio experti erant, enixè gratulantes, spolia hostium legere cœperunt. Nec fuit prædæ minus quam gloriæ. Vniuersa classis, præter decem illas naues in prælio demersas, in potestatem redacta. Bombardæ iustæ magnitudinis ad CCC. captæ. Ad hæc ingens vis armorum, & cuiusque generis prædæ. Compertum ex captiuis est, ad quatuor barbarorum millia ea pugna in certamine interisse. In his maximum nobilium numerum ex cohorte Aceni Regis: complures etiam Turcas lanizarosque. Egregiæ fama victoriæ regionem illam strenuè discurrit. Igitur Rex Perlensis, quem metus Acenorum in tutiora loca compulerat, hostium clade erectus audere cœpit: & Acenorum præsidium, quod propter Perlensem annum relicto erat, valida manu ex improviso aggressus, occisione deleuit. Prædam ablatam recepit.

*Incruenta
victoria.*

*Præda in-
gens.*

*Numerus
barbarorum
in prælio
extincto-
rum.*

pit. Et valuit apud barbarum Regē memoria dati etiam à non cogitante beneficij. Mox simul victoria gaudens, simul gratulabundus, ad Lusitaniæ classis Ducem liberatorem suum tendit: seque ultro se Lutro, pro tam insigni Lusitanorum merito, Lusitani Regis stipendiarium facit. Hic reportatæ, Francisco auctore, victoriae cumulus fuit. Saa classis Lusitanæ Præfectus, his rebus ita gestis, xxv. naues ex omni hostilis classis numero selegit, quas secum deduceret. cæteris, quòd inutiles viderentur, iniecit ignem. exin præda & gloria onustum deportat exercitum.

CAPVT XI.

Xauerius Malacensibus partæ victoriae, cuius auctor fuerat, vates extitit.

HÆc vnius ac dimidiati mensis ferme spatio gesta. Quo tempore Francisci victoriã à Deo precibus exposcentis inuicta constantia extitit. Non priuatim solum cæleste Numen propitiabat ipse, sed etiam publicè populum ad idem faciendum identidē incitabat. Bis quippe in hebdomada, die Dominico ac feria sexta, concionem Malacæ hahebat ad

Francisci preces pro victoria.

populum. Et solenne illi erat in perorando rogare concionem, ut, pro Lusitanæ classis victoria de barbaris, semel Pater & Ave secum orarent: Paruit initio populus non inuitus per xv. aut xx. dies, quoad scilicet spes fuit victoriæ. Cæterum cum per id tempus nullus omnino de classe nuncius afferretur; suspecta nostrorum clades multos civium à pio instituto auertit, ac penitus alienauit. Auxit Malacensium solitudinē dissipatus temerè à Saracenis accolis rumor: Lusitanos prælio victos ab Acenis, & occisione occisos. Falso rumori fidē vera opinio faciebat: namq; hostes pugnacissimos & longè superiores viribus esse constabat. Ergo ciuitas omnis mœrore afflicta: matronæ effusæ in lacrymas, virorum, liberorum, cognatorum interitum, suam orbitatem ac solitudinem deplorare. Præfectus ipse vr̄bis, quòd cladis auctor haberetur, oculos declinans civium, publico carere. Inter quæ Franciscus de more verba faciens ad populum, spe meliorum inanem mœrorem abstergere conabatur. Et nunc in quosdam, qui sordibus ac veneficijs Lusitanæ classis euentum exquisierant, inuehebatur, eorum superstitionem vehemēter accusans: nunc ciues, quos diuinæ prouidentię immemores

Mœror

Malacensium ex falso Lusitana cladis nūtio.

Malacenses solatiur.

plus

plus æquo suorum cura sollicitaret, gra-
 uiter increpitos ad spem erigebat. Ad vl-
 timum perorans, omnium preces, ad im-
 petrandam à Deo victoriam, exigere nõ
 desisteat: etsi non erat nescius, suam il-
 lam rationem in multorum odia incur-
 rere, frementium, illas preces, quæ exi-
 gerentur, pro cæforum venia potius,
 quam pro viuorum victoria, fundi oport-
 ere. Sed breui Xauerianæ vaticinationis
 fides extitit. Aderat iam dies memorabili
 victoria insignis futurus. Franciscus igitur
 eo ipso die (fortè Dominicus erat) in
 templo concionem habebat. Et erat ea
 dem hora, qua se Lusitana classis parabat
 ad pugnam. Igitur inter perorandum ad
 Christi crucifixi effigiem repentè oratio-
 nem seque conuertit: diuinique Spiritus
 instinctu cum effusa corporis iactatione
 vaticinans, primū classium congressum
 verbis describere per ambages cœpit, au-
 ditoribus admiratione defixis. Inde ar-
 dentibus oculis vultuque, effusiùs lacry-
 mans, exclamare: O IESV Christe, Deus
 cordis mei, obsecro te, quæsoque per su-
 premos vitæ tuæ cruciatus, ne deseras
 quos tuo sanguine redemisti. Hæc & alia
 quæ sancto viro hinc metus, hinc spes, in
 tali re ac tempore subiiciebat, elocutus,
 inclinatū ac deficiens corporis iactatione
 caput

*Lusitana
 classis vic-
 toriam
 prospicit
 ac pradi-
 cit.*

*Vaticina-
tio.*

caput summa suggesti sponda paulisper
exceptit. Exin, velut ex ingenti defatiga-
tione requieuisset, caput attollens subitò
proclamat, vultu alacri lætoque: Nunc
demum, Malacenses, mœrore deposito,
iucunditati vós ac lætitiæ date. Modò
hostem nostri incruento quidem prælio
deuicerunt, non ampliùs tribus è nostris
desideratis: tantulo impèdio tam insignis
victoria stetit. Nec mora, iam victoria
ouantes, hostium spolijs prædaq; onusti
cum captiuis nauigijs reuehentur domũ.
Propediem (certumq; designauit diem)
aderunt incolumes. Agite dum ergo, &
Deo, victoriæ auctori, gratulantes, semel
orationem Dominicam, Angelicamque
salutationem, pariter recitemus: iterum-
que pro nostris, qui in pugna ceciderunt.
Francisci prædictionem non edicta so-
lùm supplicatio, sed ingens etiam con-
cionis admurmuratio exceptit. Tantiq̃
viri auctoritas, hilaritasque oris inusita-
ta, omnium excitauit animos, mœrore
torpentes. Viris exspectatione erectis, ea-
dem die matres familias separatim in a-
lio templo pro concione solatus est: di-
emque ipsum definiuit, quo die certus ad
eas de suorum incolumitate ac victoria
nuncius esset vêturus. Prænunciationem
omni ex parte exitus comprobauit. Bi-
duo

*Vaticina-
tio.*

duo triduoque intermisso, nuncius adfuit
 partæ victoriæ. nuncium victores ipsi
 cum ingenti præda, magnoque numero
 captiuarum nauium, secuti. Immensum
 scilicet, veluti ex insperato, gaudium Ma-
 lacensibus affulsit. adeò res ipsa expecta-
 tionem omnium vicit, cum ab octo na-
 uigijs naues xxv. captiuas agi viderunt.
 Confestim igitur victrici classi ad urbem
 applicanti, cuncta ciuitas, ab ingenti me-
 tu alacris, sese obuiam effudit. Franci-
 scus in primis, magna victoriæ ac lætitiæ
 pars, procedit ad littus. Egressum in ter-
 ram Ducem, aliosque primores classis,
 gratulabundus amplectitur. Inde in com-
 muni gaudio & gratulatione, cum tem-
 pus victoriæ accuratiùs exquireretur;
 non tantum dies constitit, verum etiam
 res ipsa mirificè cum prædictione con-
 uenit Xauerij. Eoque plus admirationis
 res habuit, quòd locus, vbi pugnatum e-
 rat, amplius CC. millia passuum aberat
 Malaca. Ex eo tempore Franciscus Ma-
 lacæ haud magis sanctitate quàm vatici-
 natione cõspiciuus fuit. Cæterum iisdem
 temporibus sanctitatis eius fama Orien-
 tem peruagata, ex vltimis terris ho-
 mines ad Xauerium visen-
 dum exciuit.

*Latitia
 Malacen-
 sium ex
 suorum
 victria.
 Octo Lu-
 sitanorum
 navigia
 xxv. ca-
 ptiuas bar-
 barorum
 naues a-
 gunt.*

CAPVT XII.

*Anger Iapon Francisci congressu ad
Christum conuertitur.*

MENSIBVS circiter quatuor in Malacensi ciuitate iuuada cōsumptis, nauigandi facultatem nactus, in Indiam cogitabat; cū ad eum Malacam Iapon quidam, Anger nomine, inde vsq; ab Iaponia venit, vir domi suæ honesto loco natus, & ingenio singulari præditus. Causa veniendi fuit, vt animi vulneribus, quæ iuuentutis inflixerat feruor, ab eo peteret medicinam. Quippe homicidio factō in Iaponia, conscientia stimulis inimicorum telis pariter exagitatus, ad Bonziorum (religiosi apud illos homines sunt) cœnobiū confugerat, simul conscientia remedium & vitæ refugium quærens. Sed vtraque eum spes fefellit, atque id ipsum ei salutem fuit. Cū nihil opis ac præsidij in Bonzijs reperisset, alienato ab illis animo, externa auxilia circumspicere cœpit. Peropportunè eò cōmercij causa naues aliquot appulerant Lusitanorum, è quibus Alfonso Vasius illi antea notus, re cognita, pro veteri amicitia vltro suam obtulit operam, si occulta fuga subtrahere se periculo vellet.

Ille.

*Bonzij Iaponi
Sacerdotes.*

Ille enim uero, gratijs actis, se eius liberalitate ostendit vsurum. Itaque Vazius prospiciens animo, suam nauim diutius sibi in negotijs expediendis moraturam, ut primo quoque tempore amici hominis saluti consuleret, Ferdinando Aluaro, necessario suo, ex alio portu soluenti in Indiam, eum per litteras commendat diligenter: commendatitias literas Angeri ipsi tradit. Eas ille nocte intempesta cum perferret, gemini cognominis errore deceptus, Georgio Aluaro nauarcho reddit, errore salutari. Is hominis Iaponis demerendi occasionem neutiquam sibi prætermittendam existimans, errore dissimulato, perhumaniter exceptum auexit, eo consilio, ut Malacam ad Xauerium familiarem suum adduceret. Itaque ut erat vir pius, vel Angeris sibi conciliandi, vel ad Christianam religionem præparandi studio, multa ei tum de insigni Xauerij sanctimonia, rebusque gestis, tum de Christianorum institutis identidem exponebat in via. Anger ergo talis & uiri & instituti cognoscendi auidus, Malacam properabat, Xauerium, quem tanquam diuinum hominem ex Aluari ore mirabatur, aliquando videre & audire festinans. Cæterum iniecta mora, eius cupidinè primò, ut fit, turbauit, deinde magis accen-

*Anger Xa-
ueriū al-
loqui ex-
petit.*

accendit. Malacam Anger aliquot mensibus ante Francisci ex Moluco reuersionem appulit. Ibi eum auidissimè querens, reperit iā diu abesse Malaca. Quo circa, re infecta, domum repetere decreuit; tristis admodum, frustra tam longo itinere suscepto. Abest quippe Malaca ab Iaponia leucis circiter DCCC. pariter spatio Indum inter & Iaponiam sita. Malaca ergo cum soluisset, ad Sinarum fines trium ferè mensium navigatione traiecit, leucas à Malaca circiter D. Ibi paulisper substitit, in Iaponiam (ea inde aberat millia passuum ferè DCCC) propediem transmissurus. Ab Sinis deinde profectus, sexto septimoque die in conspectum iam venerat Iaponiæ; cum repente aduersus ventus, quasi dissuasor consilij, obstitit: foedissimaque totius quadridui tempestate iactatū, in eum ipsum Sinarum portum reiecit, vnde conscenderat. Ibi ei incerto iam animi, fluctuantique; non sine Dei vtique consilio, idem ille Alfonso Vafius fit obuiam, qui ei auctor fuerat Iaponia excedendi. Huius ergo suasu Malacam, quo iam Xaverius aduentare ferebatur, reuertitur, anno seculi huius XLVIII. Egrediens è naui, Georgium Aluarum, à quo primū ex Iaponia deportatus fuerat, mira opportuni-

*Malaca
quàm longè
absit à
Iaponia.*

Dei providentia,

tate
tu Xa
ditu
plum
rat, c
Tum
via fi
hom
lupta
que c
fitani
cisco
ille b
bitur
rijs a
eius
femin
que
Xau
tion
tulit.
neris
strata
quod
disce
smi
te S
cœ
cita
con
tate

tate offendit. ex eo cognoscit de aduentu Xauerij. Georgius igitur Angeris reditu mirè lætus, eum continuò in templum ad Franciscum, cuius causa venerat, deducit; qui sit, quid velit, exponit. Tum ille quasi diuinans fore, vt per eum via sibi fieret in Iaponiam, quantum ex hominis Iaponis aduentu percepisset voluptatis, haud sanè obscure vultu verbisque declarauit. Et Anger, haud rudis Lusitanicæ linguæ, sine interprete cū Francisco agere de suis rebus cœpit. Quem ille benignè exceptum, & indulgēter habitum, ita diligenter Christianis mysterijs ac præceptis excoluit, vt, omnibus ex eius animo scrupulis exemptis, quædam femina piæ beatæque insereret vitæ. Itaque Anger ex aspectu & consuetudine Xauerij maximum se vitæ & peregrinationis suæ fructum cepisse præ se semper tulit. Simul illud memorabat, totam itineris sui rationem haud dubiè administratam diuinitus, vt auidius arriperet, quod diutius expetisset. Et eius cupido discendi se prodidit breui: nam Catechismi explicationi cū interesset, sua sponte Symboli capita in codicem relata in cœtu populi, homo id ætatis, subinde recitabat memoriter. multa quoque percontabatur, multa obiiciebat, non minùs pr-

*Angeris
aduentu
latatur
Xauerius.*

*Angeris
cupiditas
discendi.*

*Iaponum
scribendi
ratio.*

prudenter quàm acutè. Iapones in scribendi ratione longè à cæteris nationibus abhorrent. quippe à summo orsi, directo ad ima descendunt. Id Franciscus in Angeris libello ob rei nouitatem miratus, quærit ex eo, cur nostro more non scriberent. & ille: Quin vos, inquit, potius more nostro, naturam utique magistræ sequentium? Namque ut hominis caput summum est, pedes imi; sic par est in scribendo à summo deorsum directò ferri hominis manum. Xauerius igitur cum magnæ indolis specimen ex Angeris dictis factisq; cepisset, rursus institit quærere, an Iapones, si Euangelium ad eos deferretur, id accepturi viderentur. Tum ille, non protinus eos quidem his, quæ dicerentur, assensuros ait; sed tum religionem ipsam, tum verò vitam dicentis exploraturos. Cuius si & doctrina percontationibus, & vitæ probitas experimentis illorum satisfaceret; ad vltimum (ut gens vniuersa ducem maximè sequitur rationem) re cognita atque perspecta, adultos haud grauatè ad Christum aggregaturos se. His vocibus excitatus Xauerius, & simul mercatorum mira quædam de Iaponum indole prædicantium sermonibus accensus, Iaponiæ Euangelio imbuendæ animū adiecit. Octauo quàm Anger

Vita probitas doctrina respondens.

Anger Malacam venerat die, cum Francisco, ex itinere neophytos Comorinenses reuisurus, vnà cum eodem illo Georgio Aluaro Goam præmisit, in Goënsi Collegio Christianis mysterijs institutisq; accuratiùs excolendum. Cæterùm ipse Malacæsi ciuitati efflagitanti, vt duos e Societate Malacam mitteret, qui suo loco eadem pietatis munia exequerentur, negare non potuit. Extemploque Sacerdoti cuidam indigenæ mandauit, vt sui muneris vicarius neophytos tantisper antemeridianis erudiret horis.

CAPVT XIII.

Tempestate perfunctus, Comorinensibus socijs præcepta tradit.

INDE nauim conscensurus, nauicularium exorauit, vt pueros quosdã (eos è Moluco abduxerat in Goënsi Collegio instruendos) deueheret in Indiam. Quos *Diuinitio præsagientis animi,* illi committens, repentino diuini Spiritus afflatu ter denunciauit, malè se metuere, ne magnum in itinere ea nauis acciperet incommodum. Nec vana denuntiatio cecidit. Insulam Ceilanum nauis præteriens, hæsit in syrtibus: iamque spes salutis nulla erat, cum repentè, B. Mariæ ope simul ab omnibus implorata, diuina ben-

Magnitudo animi in tempestatis periculo.

Solatia in periculis.

benignitate periculo eripitur, & Cocinū appellit incolumis. Haud secūdiore cursu, sed meliore conditione, nauis vsa, quæ Xauerium vehebat. Per triduum teterrima tempestate vexata est, vt vectores, iactura iam facta, mortem in horas ac momenta singula expectarent. At Franciscus intrepidus ad ea, quæ cæteros terrent, sedato animo cælestes omnes ordine deprecari, cælestiumque Regem ac Reginam impensè inuocare institit. His ille deprecatoribus præfidiisque septus (vt ipse postea indicauit) longè maiore lætitia affectus est in ipsa tempestate, quàm deinde tanto defunctus periculo. Quippe in summa illa omnium trepidatione, vitæque discrimine, tantum diuinæ hausit dulcedinis, vt eodem tempore cæteri præ mœrore, ipse præ gaudio, ingentem vim lacrymarum profunderent. Itaque Deum vehementer orabat, vt eum, si ex illa eximeret tempestate, in alias consimiles, aut etiam grauiores, conuiceret; dummodo suis periculis aliquam diuinæ gloriæ nauaret operam. Crederes Xauerij patientiam cum diuina liberalitate certare; illo in Dei gratiam acerbissima expetente: Deo contrà iucundissima subministrante. Indiam vt attigit, Comorinensium Christianorum vicos, qui

velut

velut primi suæ industriæ foetus in primis ei cordi erant, obire strenuè cœpit. Ibi sociorum aliquanto plus reperit, quàm discedens reliquerat. Quocirca Goam properans, illorum fidei ac prudentiæ multa permisit: pro usu autem quem eius gētis habebat, saluberrima illis præcepta tradidit. Quorum hæc erat summa, ut recens natos infantes ostiatim conquistos baptismo expiarent, ne fortè eius ætatulæ salus parètum aut Sacerdotum socordiâ periclitaretur. Vti pueros gregatim Christianis mysterijs ac præceptis quâ diligentissimè imbuerent, quòd teneræ ætatis institutio vel plurimū momenti ad honestam beatamque faceret vitam. Iuberent præterea, Dominicis ac festis diebus omnes (præmonitis magistratibus, ut pietatis cultusque in Deum exemplum cæteris proderent) ad sacram ædem orandi diuiniq̄e verbi audiendi causa conuenire: atq; inibi publica vitia publicè increpantes, ab ijs auditores deterrerent, propositis & huius & æternæ vitæ supplicijs pœnisq̄. Cognoscerēt insuper qui inter se similtates atq; inimicitias gererent: ac viros Dominicis, mulieres Sabbati diebus in templum conuocatos reducerent in gratiam: si quis casus difficilior incidisset, ad Lusitanorum re-

*Præcepta
socijs Co-
morinen-
sibus da-
ta.*

M fer-

ferrent Ducem. Stipem verò ad pauperum subsidium à viris feminisque collatam ita diuiderent egentibus, nihil ut omnino eius apud se residere paterentur. Ægros subinde viserent, & Euangelio super eos recitato; eorundem animos ritè curarent; morientibus adessent, mortuos sepelirent. Viris autem feminisque separatim edicerent, ut suorum quisque ægrotantium numerum deferrent ad se: & simul hoc eis denuntiarent, quorum nomina delata non forent, eos Christiana sepultura carituros. Cum Lusitanis hominibus nullos, nisi de pijs rebus diuinisque, sermones haberent; ne inania colloquia (ut plerunq; fit) Sacerdotaliù munerum occuparent locum. Lusitanorum Ducem amicè tractarent comiterque: & cum eo quauis interposita offensione, pacem & amicitiam retinerent. Idem, quoad eius fieri posset, etiam cum cæteris quoque seruarent Lusitanis: eosque omni ratione ad Confessionis & Eucharistiæ frequentationem perducerent. Indigenis Sacerdotibus enixè pijs in rebus fauerent: eosdemque ad frequenter peccata expianda, & rem diuinam faciendam, famamque pellicerent. Cauent ne quidquam cuiusmodi parquam, quod illorum existimationem lædendum. dere videretur, narrarent, scriberentque,

pra

præterquam ei qui remedium (si quando res posceret) afferre posset. Ut videlicet Sacerdotum vitia is sciret vnus, qui posset etiam curare. Neu de neophytis apud Lusitanos, neu de Lusitanis apud neophytos detraherent; sed vtrosque collaudarent apud alteros; vt vtriq; mutua imitationis studio tenerentur. Nusquam cuiusuis Dynastæ aut Regis accessitu, nisi potestate facta ab eo Patre, qui illi præflet oræ, discederent; sed obedientiæ memores, rem integram ad eundem reicerent. Præcipuè verò efficerent, quoad eius fieri posset, vt diligerentur ab omnibus: nulla quippe re magis animos hominum flecti in omnes partes, quam amore. Quocirca homines traherent in funiculis Adæ; nullamq; omnino (nisi cōsulto Comorinēsis orę Præposito) cuiquam infligerent pœnā. Quibus ex præceptis Xauerij, non solùm quales socios esse vellet, sed qualis esset ipse, intelligi licet; quippe cū optimus magister ex suis factis præcepta deponeret.

*Alij apud
alios col-
laudandi.*

*Amore
homines
regendi.*

CAPVT XIV.

Goam reuersus, res Indicas componit.

His e præceptis datis, Antonium
Criminalem Parmensem, cum qui
M 2 deia-

deinde primus è Societate I E S V deportavit Martyrium ex India, Comorinensi oræ præficit. ipse in exitu Februarij mensis, anno post Christum natum M. D. XLVIII. venit Cocinũ. Ibi otium nactus, missis in Lusitaniam ac Romam litteris, quàm maximum Sociorum numerum, atque ipsum Simonem Conimbricensis Seminarij curatorem, ad culturam inuitavit Orientis. Regem quoque Lusitanix commonefecit, vt sui officij memor, Indicis Lusitanorum præsidijs concionatores idoneos curaret, ex quibuscunq; religiosorum hominum familijs. Præfectis quoque & procuratoribus suis in India seuerè ediceret, vt omni ope propagationem iuuarèt religionis: & scilicet neophytos tegerent, fouerentque. Non aliam vtique potiorem esse Christianæ fidei proferendæ viam. Simul ab eo petijt, vt, popularium suorum vicem miseratus, Lusitanorum indigenarumq; pupillis instituendis domicilia certis locis vectigaliaque attribueret. Inde Cocino cum soluisset, Cranganorum venit: oppidum id est Lusitanorum à Cocino millia passuum circiter xv. Cranganoro deinde profectus, Goam Martio mense iam inito peruenit. Erant tum in Goano Collegio è Societate complures: P. Paulus,

*Francisci
littera ad
Regem Lu
sitania.*

alu-

alumnorum custos; Franciscus Peres, eorundem magister; P. Nicolaus Lancelottus, Rector Sociorum, partim recentium à Lusitania, partim adscitorum in India. Quorum pleriq; Xauerium, famâ duntaxat cognitum, de facie iam nosse diu cupiebant. Franciscus igitur peregrè rediens, tum à veteribus, tum à nouis socijs incredibili amore & gaudio tanquã communis Pater exceptus, opportunam Cosmo Turriano lucem ac salutem attulit. Is in Insula Amboino (vt suprâ ostendimus) egregiam Francisci sanctimoniã admiratus, eiusdem expetierat Societatem. Inde Goam profectus, in Collegiũ receperat se, vt, Dei voluntate per exercitiorum spiritualium meditationes explorata, de suã vitæ ratione tandem statueret. Sub finem eiusmodi commentationum, cum grauissimis curis incerto fluctuaret animo; repenti Francisci quasi felicis fideris aspectu tranquillitatem mentis consecutus, semet Societati haud cunctanter addixit. Iam alumnorum Seminarij satis extabat fructus. Nam præter interpretes ac Sacerdotes, qui inde euocati, adhuc in ora Comorinensi haud segniter versabantur, plures alumni iam adulti in suburbanos vicos emissi, multos subinde Ethnicos Goam adducebãt,

*P. Nicolaus
Lancelottus
Collegij
Goani
Rector.*

*Cosmus
Turrianus
ab anxietate
animi
vindictatur.*

*Goani Seminarij
fructus.*

*Proregem
recōciliat
Societati.*

*Pomeri-
diana me-
ditatio.*

*Diuina
meditans
abstrahi-
tur à sen-
sibus.*

Christianis sacris initiandos. Quibus re-
bus lætus Xauerius, operæ pretium du-
xit intentiore cura erudire alumnos tan-
to vsui futuros. Inter hæc Ioannem Ca-
strum Proregem Indiæ, maleuolorū ser-
monibus alienigenatum, minùs fauere
Societati sentiens, primo quoque tem-
pore eum conuenire ac placare decreuit.
Sed haud parua dictu res interuenit, qua
accensum eius in meditando studium of-
fendit. Andreas quidam Indus Goani
Collegij alumnus erat, idemque Franci-
sci comes. Huic ille à prandio de more
operam cælestium rerum meditationi
daturus præceperat, vt simul atque altera
post meridiem hora audita foret, ipsum
commonefaceret sedulò. Quippe sibi
conueniendum esse Proregem super re
magni momenti. Paruit Andreas, ac præ-
stituto tempore ad Franciscum in cubi-
culum adit. Reperit hominem sedentem
ardenti vultu, apertis oculis, alienatisque
à corpore sensibus: oculorum auriumque
vsu amississe eum crederes. Igitur In-
dus sæpius voce nequicquam compella-
tum, cum non vehementius excreando,
non obstrependo pedibus, nõ fores qua-
tiendo eum excitare potuisset, tactu ex-
citauit. Hæc inter, quarta iam à meridie
hora data erat. Itaque eius quoque re
admo-

admonitus Xauerius, confestim ire ad Prætorium pergît. Cæterùm idem ille animi sensus atque ardor alienatam à suscepto itinere mentem agebat. Quocirca errabundus per urbem reliquum diei meditando consumpsit. Iamque nox appetebat, cùm Pater comitis admonitu ad se redijt, ac semet aberrare aliquando sensit. Proinde ad comitem versus: Alio die, inquit, cum Prorege agemus; hunc enim diem sibi Deus vindicauit. Postero igitur die Proregem adit, placatque.

*Per r: bē
errat alic-
natis è sit
cepto iti-
nere sensi-
bus.*

CAPVT XV.

Duos Lusitanos à perdita vita ad honestam vitam reuocat.

SVRINDE comperto veterem amicum in ancillarum amores effusum insanire, cum de industria sub meridiem conuenit: pransuroque superueniens, vltro se offert hospitem conuiuamque. Videbat ille Xauerium haud sanè tempestiuum conuiuam fore. Sed abnuere nõ ausus, comiter excepit eum, simulatis obsequijs, compositoq; ad hilaritatem vultu, motum animi tegens. Apparato prandio, pariter accumbunt. Formosæ ancillæ, eadēq; hospitis pellices, ministrat. Cæperat.

M. 4. domi-

*Tempesti-
ua delicto-
rum dissi-
mulatio
plus va-
let, quàm
reprehen-
sio.*

dominum verecundia, quòd nemo præ-
terea domi seruus esset: & tanta ancilla-
rum copia ipsum insignis intemperantiæ
suspectum facere poterat. Ergo cum Xa-
uerius dissimulans super mensam de ea
re verbum nullum fecisset; sub pran-
dium obiurgationē extimescere hospes
velut in manifesto flagitio deprehensus.
Cæterum Franciscus gratijs actus, & illi
ancillisque bene precatus, discedit. Plus
dissimulatio ad corrigendum amicū va-
luit, quàm obiurgatio valuisset. Hospes
metu liberatus, cum tantum adeoq; ma-
nifestum probrum ac dedecus tacitū tu-
lisset; de cætero fidentiùs Franciscū ad-
ire, sua sponte domum inuitare, & addu-
cere conuiuā cœpit. Et ille benignè eum
accipiens, ac blandè salutans, identidem
sciscitabatur, quī tandem valerent illæ e-
ius sorores germanæ. Nec quicquam vl-
trà adiciebat, aculeum in illius animo
reliquisse contentus. Nec frustra id fuit.
Paucis intermissis diebus, venit hospes
ad ædem S. Pauli, euocat Xauerium. Pro-
tinus ad eius pedes prouolutus. En, Pa-
ter, adsum, inquit, imperata facturum. E-
nimuero tuum illud silentium tantis cla-
moribus meam perculit mentem, vt dies
noctesque agitata non queat vilo modo
consistere. Proinde gratissimū mihi erit;
si de

*Xauerij
silentium
clamat.*

si de meis rebus ex Dei gloria, animique
 mei salute, statueris. Ergo Francisci suasu
 de peccatis ritè cōfessis, pellices enuptas
 ablegat, inique rationem vitæ honestæ
 piæq; eodē Xaerio magistro. Nec verò
 is amicis modò ac familiaribus, sed etiam
 alienis, quorum salus deposita, ac de-
 sperata videretur, omni ope subueniebat.
 Lusitanus miles classarius erat penè ad
 extremum perditus, qui, fatifcente spe sa-
 lutis, iam duodeuigesimum annum sacra
 abstinebat confessione: iamque nauim
 conscenderat, cum classe ad fretum Me-
 eanum iturus; cùm Franciscus de illo
 fortè cognouit. Igitur eius salutis auidus,
 eadem nauim impigrè conscensa, socium
 se illi nauigationis adiungit. Inde comi-
 ter appellando, assidendo ludenti, omni-
 bus obsequijs demerendo, hominem ad-
 eò sibi deuincit, vt iam vltro ab eo expe-
 tarur, colaturq;. Vbi maturum visum est
 exsequi, quod animo destinarat, adori-
 tur incautum. Et sermone de militia pe-
 riculis illato, amicè eum percontari cœ-
 pit, vt paratus esset ad mortem, quã mor-
 talitas quidem effugere non posset, mi-
 litia etiam accerseret? Quampridem de-
 lictorum confessione animum expiasset,
 scelerumque vindicem placasset Deum?
 Ad hæc ille ingemiscens: Plurimos iam

*Zelus a-
nimarū.*

*Facinoro-
sum mili-
tem omni-
bus obse-
quijs de-
meretur,
vt ad con-
fessionem
inducat.*

M 5 annos

annos in flagitiorum cœno hæere se ait, sacrae confessionis exsortem. Magis id adeo aliena culpa, quam sua. Quippe ante classis profectioem sibi certum fuisse, conscientiam tot flagitijs ac sceleribus exonerare; sed peccata confesso absolutionem à Vicario negatam: nec iam spem ullam salutis ostendi. Tum Franciscus, depositorum medicus animorum vnicus, mirari se dicit tantam illius Vicarij seueritatem, si quidem ipse ritè confessus esset. Inde bono illum animo esse iubet, faciles se aures daturum pollicens. Ac monito vt peccata omnia ab vltima pueritia, quoad eius consequi posset, in memoriam reuocaret, facile commodumque præscribit modum. Quod ille, ad spem salutis erectus, per multos dies fecit libenter seduloque. Iamque satis erat paratus, cum classem ad subsistendum obuia vrbis opportunitas inuitauit. Multis ergo in terram egressis, Franciscus quoque cum milite descendit. Ibi remo-

Pœnitenti to ab arbitris loco, operam dare confi-
lenem pœ- tenti cœpit. Et veram esse pœnitentiam
nam im- ostendebant crebri gemitus ac lacrymae
ponit, ipse confessionem subinde interpellâtes. Qua
pro ea sa- tandem peracta, Franciscus eum absol-
tisfactu- tens, Pater & Aue semel orare iussit; se
rus. de cætero pro illo satisfacturum Deo.

Pro-

Protinus milite relicto, se in proximum
 insinuat saltum. Ibi nudato corpore, ter-
 gum aculeato flagello acriter pulsare:
 nec finis aut modus verberibus fieri. In-
 terim miles imperata prece perfunctus,
 Patris vestigia sequens, deuenit ad siluam:
 & plagarum crepitus eum ad Francisci
 latebram perduxit. Qui vt horribile il-
 lud flagrum cruentumq; ac lacerum ter-
 gum alpexit, primò stupore defixus hæ-
 sit. Inde, obortis lacrymis, in mediū pro-
 stiliens, ad Xauerij genua prosternit se,
 nec surgit prius, quam ille aliena peccata
 suo luere supplicio desinat. Nec irritum
 Xauerij inceptum fuit. Hæc inusitata
 species militis pectus iam confessione
 mollitum vsque adeò flexit ad studium
 pœnitentiæ, vt omnis antè actæ vitæ ma-
 culas ipsemet deinde voluntarijs elueret
 pœnis, & rectè factis delicta sarciret. Xa-
 uerius porrò voti compos, facultatem
 nauigij nactus, reuehitur Goam.

CAPVT XVI.

*Socijs in suas prouincias destinatis, ipse
 Iaponiam adire statuit.*

SECUNDVM hæc Goani Collegij re-
 bus compositis, cum per id tempus

Sedes Societati locis pluribus parat.

nouum Sociorum supplementum è Lusitania venisset, alias Societatis sedes circumspicere animo cœpit. Itaque Nicolaum Lancellottum in oppidum Coulanum, Alfonsum Cyprianum Meliaporam S. Thomæ, Malacam Franciscum Peren, Alfonsum Casum in Molucum, Melchiorem Consaluum Bazainum, Gasparem Belgam Armuziam (quod oppidum in primis nobile ac celebre est in

Armusia.

faucibus sinus Persici) dimisit. Atq; Armuziam quidem ad opprimenda nefaria scelera, quæ ibi superstitionum omnium colluuiò pepererat, Xauerius ipse ire decreuerat. Sed Iaponica profectio: vetus mutauit consilium, fecitque vt Gasparem, quem diximus eximia virtute ac sanctimonia virum, sui que simillimum,

Neminem ferè è Societate mittebat, vbi ipse non fuisset.

in suum substitueret locum. Fuit hoc omnino in Xauerio, vt neminem ferè è Societate quoquam iuberet ire, vbi ipse antea non fuisset. Explorabat quippe prius ipse loca, simul vt apposita locis præcepta traderet, simul vt datam Regi Lusitano fidem proferendi fines religionis præstaret sedulo. Patres autem ad disseminandum Euangelium quoquouersus dimittens, suum cuique administrum & adiutorem è Societate addebat: ac præter illa propria, communia quædam dabat

præ-

præcepta, quorum caput erat: Ante omnia vt attenderent sibi; nullamque rem ducerent casto pioque Dei cultu & animorum suorum salute ac perfectione pottiorem. His præditos bonis, non solum tutò ac facilè aliorum saluti consulturos esse, sed etiam ad res quamuis humiles & abiectas (sine quibus rei Christianæ administratio vtrique iaceat) alacriter libenterque descensuros. Ita Sociis in omnes ferme Orientis regiones ad colendas novellas Domini vineas dimissis, ipse maiora quædam agitare animo, moliri que cepit. Per eos dies Anger ille Iapon, quæ à Xaverio Goam permillum diximas, factis iam Christianis mysteriis eruditus, ab Episcopo baptizatus est cum servis duobus, & Collegij nomine Paulus Sanctæ fidei appellatus. Tantum apud gratum hominem loci meritiq; memoria valuit. Ex hoc didicit Xaverius (id quod etiam ex Lusitanis è Iaponia reuersis cognouerat) Iaponiæ Insulas numero plurimas esse, incolarum multitudine refertissimas, ingeniorum bonitate præstantes, ab vrbe Goa leucas amplius M. C C C. Iapones porro humanas diuinasque res cognoscendi mirè avidos. Quæ simul competit Xaverius, & ex Paulo aliisque Iaponibus, eius servis, Iaponicorum ingenio-

Præcepta Sociis data.

Anger Iapon baptizatur.

rum specimen sumpsit; tanta eum cupiditate cepit tam docilis colendæ gentis, ut sine cunctatione eò migrare decreuerit. Primum igitur Iapones illos, quos apud se habebat, Lusitano sermone litterisque (ut pro interpretibus essent) satis excolendos curat. Inde, æstate atque hyeme in domesticis negotiis Goæ exacta, oram Comorinensem, atq; Piscariam, omnesque illos Christianorum greges bonus ac diligens pastor interuifit. Ibi certior fit, Henricum, vnum è Sociis, subiniquo animo in proximo Trauancoridis tractu versari, quòd operam ludere sibi videretur in illis neophytis, utpote qui, urgente nouo Rege, acercimo nominis Christiani hoste, ad Deorum superstitionem identidem reuoluerentur. Itaque Xauerius Henricum per literas paterne solatus, bonum habere animum iussit, memorans longè plus illum proficere, quàm crederet. Nam si nihil aliud, non exiguos infantū ac puerorū greges, quos immatura mors ad sempiternum raptura foret interitum, ab ipso baptizatos vtique conseruari. Vt enim adultorum pauci ad beatorum sedes peruenirent, certè exploratam salutem esse eorum, qui prius vite huius vsuram, quàm baptismalem animi candorem, amitterent. Proinde caueret,

*Comorinē
ses interui-
sit neophy-
tos.*

*Socios pa-
ternè con-
solatur.*

ne Diaboli instinctu in aliam migraret regionem, vnde minores fructus caperet animorum. Ac Franciscus Sociis in Domini vineam impigre laborantibus non modò solatia adhibebat ipse, verùm etiam interdum per literas ab ipso Ignatio adhibenda curabat, veritus ne alacritas perpetuis oppressa ærumnis labori succumberet. Quocirca Henricum Henriquen, virum egregiæ virtutis & exempli, in eodem promontorio desudantem, valde in epistola quadam collaudatū commendavit Ignatio, vt eum per literas consolari ne grauaretur. Comorinensibus rebus compositis, Goam reuertit, Iaponicam profectiōnem adornaturus. Confestim igitur vt certa Molucensium negotia cum Prorege transigeret, qui tum Cambaiensi bello erat implicitus, in Cambaiæ regnum ire contendit. Ex itinere Bazainum venit. Oppidum id est Lusitanorum, pari ferme interuallo inter Goam & Indum flumen situm. Inde protinus in Cambaiā profectus, à Prorege benignè admodum accipitur: negotiisque feliciter confectis, reuertitur Goam. Ibi Antonio Gome Goani Collegij Patribus præposito, Pauloque Camerte Vicario suo constituto, se met ad Iaponicā expeditionem celeriter

com-

comparat. Vbi Franciscum in Iaponiam nauigaturum fama vulgavit, confestim nonnulli amicorum accurrunt: eumque à tam periculoso cōsilio deterrentes, plurima ac maxima tam longinquæ & ignotæ nauigationis (quippe cū in vitimū rerum humanarum, mundi que terminū, penetrandum foret pericula proponunt. Abesse Iaponiam à Goa leucas amplius M. CCC. iterque illud nuper vtique patefactum, nondum satis notum esse & exploratum ad scopulos syrtesque vitandos. Ad hæc procellas & tempestates illius maris horribiles enarrat, quibus reliqui Oceani æstus & concitatio comparatus lusus esset. Enimvero autumnī maximè tempore perflare illa maria furiosissimum quendam ventum (Typhonem indigenæ appellant) tanto impetu ac rabie, quantum, qui oculis non subiecerint, animo concipere non possint. Quippe quamuis ingentes ac validas naues immensis fluctibus verberatas, laxatis compagibus labefactari dissoluique, nullis neque proræ neque puppis munimentis tantum impetum sustinentibus. Fractis insuper antennis, gubernaculis aliisque armamentis abreptis, nauigia in vitimum venire discrimen; ac sæpe plus nimio exæstuante Oceano, aut gurgitibus

*Iaponica
nauigatio
nis difficultates...*

*Typhon
ventus...*

bus haustas, aut afflictas scopulis, miserè interire. Tantopere autem venti illius aut furia potius nomen horreri, vt gubernatoribus, ac nautis, quamuis peritis & audacibus, Iaponicum iter non laboriosum magis, quàm formidolosum sit, impotentivi maris artem & consilium superante. Præterea, multis locis syrtes obiectas esse plurimas, maximeque fallaces; vbi naues siue locorum insolentiâ, siue tempestatis impulsu, certa cum pernicie adhaerescant. Super hæc addunt, omnia ferme *Prædonū* illa maria prædonibus crudelissimis ob- *multitudo* sideri. Quippe non in sinu modò Malacensi Acenos, capitales Lusitanorum hostes, cum magnis classibus volitare; sed in Sinico. etiam mari plures immanissimorum piratarum classes passim occurrere, certissimam captiuis pestem afferentes. Ibidem alias item classes Sinarum magistratum, prædones illos insectantium, obuias fieri, nihilo magis aduenarum nauigiis parcentes, quàm piratarum: vt nescias vtrum perniciosius sit in piratas an in piratarum insectatores incidere. Omnino hæud infeliciter euenire, si tertiaqueque nauis teneat cursum. Hæ & alia hæud sanè vana certatim inculcantes, in manus omnia (vt ferè fit) extollebant fidelissimi amicorum, homines prudètes, & il-

& illorum locorum haudquaquam imperiti. Cæterum Francisci animum, mortis contemptorem, diuinæque prouidentiaë fiducia subnixum, nihil abiecta pericula mouebant. Itaque illi extremum manantibus lachrymis etiam atq; etiam orare obtestariq; cœperunt, ne certo cū discrimine capitis eas sibi terras adeundas putaret, quas mortalium oculis natura subduxerit. Tandem ex ærumnarū fatietate abstrusarum gentium conuersioni modum faceret, salutiq; parceret.

Francisci oratio ad amicos Iaponicum iter dissuadentes.

vel suæ vel publicæ. At Franciscus cum illorum fidei ac beneuolentiæ grates agisset, Nihil eorum dixit se Deo duce & comite pertimescere. Nisi fortè crederet, quò ipsi peregrinarum caussa mercium illent, Franciscum pro Dei gloria, & animorum salute, ire non audere. Ego verò
 “ (inquit) tam certa habeo indicia pignoraque diuinæ prouidentiaë, ut vel apertum
 „ ac perspicuum periculum timere, nefas mihi esse ducam. Quippe Dei benignitate immensa Oceani spatia emensus, Bonæque spei promontorium circumuectus,
 “ in Indiam, alium Orbem terrarum, incolumis appuli. Trauancoriensium rabiem, Badagarum insidias, piratarum occursum effugi. Malacam in aurea Chersoneso, Molucas penè in finibus mundi

pos-

positas perlustraui. Mauricæ regionis fe-
 ram gentem, fœdis latrociniis infamem,
 impunè adij, institui, mitigauī. His diui-
 næ prouidentia pignoribus documen-
 tisque, videor̄ne vobis aut Dei patrocini-
 o diffidere, aut in amplificanda eiusdem
 gloria, cui vni me deuoui, cessare posse?
 Eccui terrori, eccui discrimini cedere de-
 bere? Equidem instituto meo nulla de
 causa deero. Vbicunque versabor, memi-
 nero me in orbis terræ theatro, in cælestis
 Regis ac superūm oculis versari. Neque
 enim cū Oceanum transmitterem, In-
 diam solū, & vicina India loca, sed vl-
 tima Orientis Euangelio destinabam.
 Verè dicam, pudet me nondū Christi
 religionem inuexisse in eas regiones,
 vnde iam dudum institores caducas ex-
 portauerint merces. Itaque, Deo appro-
 bante, aperiam aliquando Euangelio ter-
 ras, quas tam longè à nostro orbe natura
 submouit. In his operibus extingui (si
 res ita ferat) non modò pulchrum, sed et-
 iam beatum puto. Tum verò amici simul
 incredibili constantia victi, simul magni-
 tudinem animi interritam admirantes,
 incepto pariter desistunt: faustumque illi
 iter precati, non sine desiderio ac soli-
 tudine dimittunt tanta discrimi-
 mina subiturum.

CAPVT

CAPVT XVIII.

*Malaca multa gerit memoriâ digna.**Paternũ
imperium*

GOA discedens Xauerius, Paulo Goa-
ni olim Collegij Rectori, quem sui
muneris Vicarium tantisper constituēbat,
præcepta sanè salubria consignata literis
reliquit. Quorum illud caput erat, vt
Christianæ magis demissionis quàm po-
testatis memor, in Patres omnes imperi-
um gereret paternum: eorum incommo-
dis omnibus ac difficultatibus sedulò at-
que impensè subueniret: de què omni-
bus rebus ad Societatem ac Socios peri-
nentibus, ad se in Iaponiam semel in an-
no perscriberet. Inde Xauerius Socios
certatim in Iaponiam eum sequi expetē-
tes ita solatus est, vt spem ostenderet, ad-
itu patefacto, omnes euocandi: interim
ipsum in sua mente & corde insidentes se-
cum ituros. Rebus igitur omnibus com-
positis, & profectioe comparata, vnà
cum Paulo S. fidei Iapone, Cosmo Tur-
riano, Ioanne Ferdinando, paucisque a-
liis sociis, Goa soluit, Aprili mense, anno
post Christum natum M. D. XLVIII.
Vehebat Franciscum ingens rostrata na-
uis, cui præerat Iacobus Noronia. Hunc
igitur ceterosque vectores sua illa comi-
tate.

*Comites
Iaponica
nauigatio-
nis.*

rate sibi devincire cœpit, aditum ad eorū
 curandos animos parans. Quocirca spe-
 ctare ludentes latrunculis; alios verecun-
 dantes ad ludendum hortari; multa super
 ludum facetè ac falsè dicta miscere. At
 Noronia, qui nondum nosset eum fami-
 liariter, etsi comitate captus, tamen san-
 ctimonix eius famam obterebat verbis.
 Nam cum familiaribus de illo colloquēs
 dictitabat, vnum è populo Franciscum
 videri, nec illius sanctitatem respondere
 famæ. Cæterùm breui celatæ virtutis ful-
 gor enituit. Cùm aquandi necessitas na-
 uigium amplicuisset ad terram, Xaueri-
 us cum aliis quibusdam descendit: illis-
 que aquantibus, terræue desiderium, vt
 fit, paulisper explentibus, ipse in desertum
 ac solitarium secessit locum; cæleste nu-
 men sine arbitris oraturus. Iam nauis, a-
 quatoribus receptis, erat vela factura;
 cùm sensit Noronia abesse Xauerium.
 Exemplo igitur certos homines dimit-
 tit, qui properè eum reuocent ad nauim.
 Hi oculis ac vocibus nequicquam per
 littora diu quæsitum, tandem in secessu
 repetiunt, alienata à sensibus mente, sup-
 plicantem Deo. Exin huius rei fama per
 totam nauim vulgata, tantum Noroniæ
 cæterisque stuporis iniecit, vt Francisci
 sanctimoniam eximiam, pari comitate

iuxta-

*Orat Deū
 alienata à
 sensibus
 mente.*

*Ad Fran-
ciscanos di-
uertit.*

iunctam, cuncti pariter suspicerent, ob-
trectatione in obseruantiam versa. Qua-
res ad sanandas eorum mentes, vitiaque
abolenda, momenti vel plurimum fecit.
Franciscus porrò ex itinere Cocinum te-
nuit: mox ad Franciscanos suo instituto
diuertens, benignè ab eis accipitur. Ibi
primores ciuitatis Franciscum adeunt, &
aliquot è Societate ad puerilem aetatem
ciuitatemque vniuersam instituendam
efflagitant, sedem idoneam ac necessaria
omnia pollicentes. Xauerius tam iustum
postulatum reiicere veritus, totius rei ar-
bitrium Petro Consaluo; Episcopi Vica-
rio, permittit, in Iaponiam peruenire fe-
stinās, in quam omnes intenderat curas.
Inde secunda amplius LX. dierum nau-
gatione vsus, pridie Kalendas Iunias ap-
pellit Malacam. Et apud Socios, magno
cum eorum gaudio, diuersatur. Per id
tempus Alfonso Castrus è Societate Is-
sv (is qui postea in Moluco ab Sarace-
nis ob Christianam religionem occisus
est) primum inibi sacrum solenni ritu fe-
cit, ingenti vtique neophytorum læticia,
quorum oculos cærimonix illius noui-
tas ad sese conuerterat. Eius sacri celebri-
tatem Xauerij concio cohonestauit. Per
id tempus Malacensem Vicarium, vete-
rem Francisci amicum, non pertinacior
quam

quàm p
poris m
bat. Is
rij cogn
fieri) pe
simum
rus. Ca
liquen
collabit
ot factu
saniente
quàm d
taque p
vouet:
templo
peccata
moritur
nica: na
in ciuib
quàm in
quippe
que men
ni Draco
mero (v
ra) mer
alens ve
nim vbi
simulau
deinde
minè na

quàm perniciosior vrgebat febris: & corporis morbum animi ægritudo cumulabat. Is igitur simul ac primùm de Xauerij cognouit aduentu, morbi vi (vt solet fieri) percitus, vestimenta poscit, amicissimum hominem salutandi studio aditurus. Cæterùm inter induendum tibialia linquente animo, inter domesticorum collabitur manus. Franciscus ergo certior factus, properè ad eum venit: sed insanientem offendit, nec minùs de animi quàm de corporis salute desperantem. Itaque pro amico aliquot Deo sacrificia vouet: idque votum Deo cordi fuit. ex templo ille sanitatem mentis recuperat: peccata confitetur: æquissimo animo moritur. Haud sanè inutiliùs, dum Iaponicæ nauigationis facultatem expectat, in ciuibus Malacensibus operam posuit, quàm in Vicario posuerat. Perditorum quippe mortalium plurimos, maximeque meretriciis illecebris captos; ex inferni Draconis eripuit faucibus; quo in numero (vt ex vno de reliquis fiat coniectura) mercator quidam fuit, septē domi suę alens verbo ancillas, re vera pellices. Id enim vbi resciiuit Xauerius, rem primò diffusulauit, aptum tempus expectans: deinde festo quodam die perditum hominē nactus, (Christo videlicet auctore,

Malacensis Vicarij insanientem sanitatem mentis recuperat.

Mercatorē septē subducit concubinas.

qui

qui Zachæo publicano ultro se ad cœnam obtulit) comiter velle se apud eum, nisi molestum sit, prandere dixit. Ille enim uero ancillis suis timens, æstare primò, versare se in omnem partem. At ultimum pudore stimulante, ne inuitus talem virum domum suam recipere videretur, annuit. Igitur, composito ad humanitatem vultu & oratione, Xauerium deducit ad prandium. Conuiuium lautè apparari iubet: discumbitur: formosæ famulæ ministrant. Suppudebat hospitium scilicet, quòd cum seruos haberet nullos, tales ancillæ ministrarent: ac sollicito suspensoque animo Francisci estimationem verebatur. Id cum ille, ut erat homo sagax ac prudens, percensisset; verecundantem omni metu liberandum ratus, consilium altiùs suppressit suum. Ergo protinus, quasi omnia in meliorem acciperet partem, apposita ferula commendare, famulas ipsas condimentorum artifices comirer alloqui, nominaque & patriam sciscitans, quampridem Christianæ essent, exquirere. Mercator, ut facilitatem illam ac simplicitatem aspexit hominis, de tot venustis ancillis, in tanta famulorum solitudine, nihil (ut videbatur) suspicantis; respirauit primò: denique cum nullum omnino

Prudentia in dissimulando.

supra

super ea re verbum illo die factum esset; securus reprehensionis, Xauerium iterum ac læpius suapte sponte inuitauit ad cœnam. Et Franciscus perpetuò suum illud artificium tenebat, vt rem solerti dissimulatione premeret; donec in eius familiaritatem bene penitus se dedit; sensusque odorat⁹ peruestigauit, quam ex illis mulierculis præcipuè haberet in deliciis. Ad vltimum, vbi, quod mente conceperat, bene maturum visum est; comiter (vt solebat.) Quorsum tandem, inquit, tantum ancillarum, præsertim vbi nulli sunt famuli? si me audies, vnã aut alteram ex hoc numero dimittes. Cùm ille, Franciscus comiter instanti morem gerens, vnã missam fecisset: alio die ad cœnam adhibitus Xauerius, factum laudando haud ægre perpulit eum, vt dimitteret alteram. Neq; interea desistebat, quacunque ratione poterat, clam eius oppugnare delicias; vt amore labefactato, nequitie arcem faciliùs expugnaret. Aliquot dierũ spatio intermisso, rursus super cœnam tertiam subducit, deinde quartam. Ita paulatim singulas detrahendo, detraxit vniuersas. Ad extremum, mercatorum ipsum, diuino iam instinctum numine, ad peccata confessione expianda perducit: mulieres illas honestè collo-

N candas

*Prudentia
in repre-
hendendo.*

candis curat, haud in multiplici morbo
sando, quàm in morbi causis in perpetuum
tollendis, prudentior. Consimili ratione cum immodicæ linguæ hominibus utebatur, non in vrbe solum, sed etiã in naui. Si quando aliquid ab aliquo contumeliosè aut improbè dictum audisset, nullam in præsentia præ se ferebat indignationem, neque statim ad reprehendum accedebat: sed in admonendi occasionem imminens, temporis ac loci captabat opportunitatem: ne fortè (vt plerumque fit) sauciam mentem exulceraret magis admonitio, quàm sanaret. Itaque medicus vitiorum mirificus, vt lenitis iam animis remedium adhiberet, primùm se in eius, qui admonendus erat, familiaritatem insinuabat: deinde seducebat eum, & sine arbitris comiter pro amicitia monens mirari se dicebat talia illi verba excidisse. Ita consequebatur, vt qui peccassent, & agnoscerent peccatum, & corrigerent.

CAPVT XVIII.

Piratico vectus lembo, tandem nauarcho & Demonibus inuitis in Iaponiam appellit.

DVM Malacæ in Christianæ caritatis munia intentus maximè elaborat,

tan-

tandem aduenit Iaponicæ profectionis dies. Igitur seu Lusitanæ nauis facultate destitutus, seu potiùs neophytorum, quos secum ducebat, salutem consulens, caput suum barbaro prædoni (adeò omnia tuta rebarur diuina curantibus) committere sustinuit. Verebatur quippe ne Iapones tres neophyti, itineris comites, grauiùs offenderentur in Lusitanis, si Christianos homines aliqua in re peccare sensissent. Proinde Sinam Ethnicum nactus, cui haud ex vano cognomen erat Latro, egit cum illo, uti Sinas præteruectus, se uia cum Sociis in Iaponiam rectà transmitteret. Ergo pignoribus cum sibi cauisset: diuina confusus ope magis quàm fide barbari hominis, lembo piratico (iuncum ipsi vocant) credit sese. Soluit è Malaca mense Iunio, ipso S. Ioannis Baptistæ natali die. Et usus est satis quidem secunda commodaq, nauigatione: cæterùm nauiculario parum strenuo fidelique. Is quippe (ut Ethnicis non magna est fidei religio) mutata repente uoluntate, in Iaponiam tendere abnuens, in obuiis insulis temere, temporis terendi gratia, subsistebat. Itaque Xauerius de suo itinere sollicitus, cum uideret illum maximè idoneam tempestatem de industria, intermissa subinde cursu, cõsumere; malè motue-

Ethnicorum perfidia.

re cœpit, ne exacta deinde aliâs hyemare
 nauim cogeret in portu aliquo Sinarum.
 Quocirca cum gubernatore nauis expo-
 stulare, pignora commemorare, denique
 orare ac supplicare institit, ne falleret da-
 tam Lusitanis fidem. Cùm nihil profice-
 ret, tangebatur dolore animi necessario,
 sed tamen eum premebat, totam rem ad
 diuinam prouidentiam, quam semper
 propitiam expertus erat, reijciens. Cate-
 rùm magis eum mouebat nefaria nau-
 cularij nautarumque superstio, quam
 eorundem perfidia. Naui idolum vehe-
 batur, cui subinde execranda sacrificia
 faciebant, nequicquam reclamante Xa-
 uerio. Sæpius etiam sortibus consulebant
 Diabolum, an idonea vsuri essent tempe-
 state, si Iaponiam peterent. Stomacha-
 batur scilicet Franciscus, atque indigni-
 ferebat, eos existimare suam profectio-
 nem Dei causa susceptam, ex Diaboli sorte
 voluntate pendere. Diuina tamen nix
 benignitate, diabolicos conatus penitus
 contemnebat. Igitur nutu præpotenti
 Dei in Iaponiam cursus dirigitur. In
 nere duæ res acciderunt dignæ memori-
 Emmanuel Sina, vnus è Francisci com-
 tibus, ingenti nauis iactatione prolapsus
 in apertam fortè sentinam inciderat præ-
 ceptis. Nec casus longè ab exitio abfuit.

*Execeran-
 da Ethni-
 corum sa-
 crificia.*

*Francisci
 comes in
 sentina
 demersus
 ab interi-
 tu vindi-
 catur.*

Nam &
 sus aliq
 omniu
 dem ex
 ficio, &
 Magnu
 plus rim
 curatio
 inde cas
 ferimin
 el curat
 gitatio r
 nauis m
 & atrox
 opem r
 Quocir
 um ocul
 fluctibu
 barbaro
 nitur, qu
 quentem
 Xauerio
 aptioren
 nem ratu
 Sciscitan
 uarchi fi
 nuel hor
 set, puella
 Animad
 ac suos p
 Nam

Nam & altè cecid' rat, & à capite demer-
sus aliquamdiu h' serat in sentina. Ergo
omnium opinione mortuus, ægre tan-
dem extractus, paulo post diuino bene-
ficio, & Francisci precibus, viuis existit.
Magnum in capite acceperat vulnus; sed
plus timoris, quàm periculi fuit. adhibita
curatione, paucis diebus conualuit. Sub-
inde casus alius ex alio, pari quidem di-
scrimine, sed dispari exitu. Dū Emmanu-
el curatur, nauarchi filiam consimilis a-
gitatio nauigij excussit in mare. Cūm
nauis magno ventorū impetu ferreretur,
& atrox tempestas ingrueret, imploranti
opem nulla ratione potuit subueniri.
Quocirca sub parentis ipsius atq; omnia-
rum oculis infelix puella infans hauritur
fluctibus. Tum verò lugubris clamor
barbaro vlulatu plāctūq; permistus exor-
itur, qui diem illum, noctemque inse-
quentem vniuersam tenuit. Et Diabolus
Xauerio iam pridem infestus, non aliam
aptiorem eius opprimendi fore occasio-
nem ratus, multiplices ei dolos intendit.
Sciscitantibus ex idolo causam, cur na-
uarchi filia interisset, fors exiit, si Emma-
nuel homo Christianus in sentina peris-
set, puellam in mari non fuisse perituram.
Animaduertit illico Franciscus ea forte se-
ac suos peti, & apud nauarchum nautas-

*Nauarchi
filia hauri-
tur flucti-
bus.*

*Diaboli.
insidiæ ex
occasione.*

*Animi
magnitu-
do aduer-
sus terro-
res damo-
nis.*

*Ratio elu-
dendi ter-
ricula dia-
boli.*

que in inuidiam adduci. Simul sensit ani-
mum suum identidem à tetra illa bellua
miris tentari modis. Cæterùm diuina o-
pe implorata, non modò acerrimi hostis
eludit insidias, sed etiam imminens sibi
ab Ethnicis periculum propulsauit. Nau-
tarum ac Satanæ in illum concitatam ra-
biem nulla res compressit magis, quàm
eius animi magnitudo. Nec nullum ex
ilo certamine fructum Xauerius cepit:
suo enim periculo didicit, quàm horri-
biles hominibus terrores Diabolus, oc-
casionem facultatemque nactus, incuti-
at. Extat ea de re præclara quædam ad
Goënses socios epistola, cuius sententia
est, Non aliam rationem ad Satanæ ter-
ricula eludenda certiolem reperiri, quàm
si tibi penitus diffidens, maximeq; con-
fidens Deo, magno præsentique animo
fractos belluæ illius impetus minasque
contemnas; diuinoq; præsidio subnixus,
summa vi obstes pauro. Nihil quippe
magis tali in re ac tempore timendum el-
se, quàm Dei diffidentiam; cum satis cõ-
stet hostem nobis, nisi Dei permissu, no-
cere, vt maximè velit, nequaquam pos-
se. Victis Dæmonibus, noua Xauerio
cum hominibus oritur pugna. Vbi ad
Cantonium Sinarum portum ventum
est, nauarchus nauarumque omnes, quoni-

am
lata re
ne resp
hybern
nerius.
primò
missis
rent, à
rum d
Malaco
dem de
le dem
cedens
Sed no
dei.
ingenit
morata
cursum
dulgen
Cince
locum
æstas in
uicula
tum pr
ans. N
tus, cor
cepit c
petenti
petenti
ratione

am consulto iterum fortibus idolo haud
 lata reddebantur de Iaponica nauigatio-
 ne responsa; iactis anchoris ibi prorsus
 hybernare destinabant. Id sentiens Xa-
 uerius, sibi ipse non defuit. Nauarchum
 primò suppliciter precari, vt staret pro-
 missis: inde, cum preces nihil profice-
 rent, à precibus ad minas versus, pigno-
 rum damna proponere; Præfectique
 Malacensis ac Lusitanorum, quibus fi-
 dem dedisset, metum iniicere. Itaque il-
 le demum formidini obiectæ paulisper
 cedens, sublatis anchoris prouehi cœpit.
 Sed non illi plus constantiæ fuit, quàm fi-
 dei. Breui homo perfidiosus rediit ad
 ingenium. Et ea perfidia haud dubiè
 morata foret iter Xauerij, nisi nauarchi
 cursum diuina prouidentia Xauerio in-
 dulgens auertisset. Nauis secundo vento
 Cinceum Sinarum portum petebat, eum
 locum captura vt ibidem hyemaret, quòd
 æstas in exitu iam esset; cum repente na-
 uicula occurrit onerariæ, Cinceum por-
 tum prædonibus infestum esse denunci-
 ans. Nauarchus præfenti periculo terri-
 tus, collegit sese, & quid ageret, secum
 cœpit cogitare. Cantonium portum re-
 petenti aduersus erat ventus, Iaponiam
 petenti secundus. Quocirca necessitate in-
 ratione versa, tempestati obsequi statuit.

*Dei prou-
 dentia in-
 dulget Xa-
 uerio.*

Ita nauarcho, nautis, Diabolisque inuitis, Iaponicum cursum tenere nauis coacta est: ipsoque Assumptioni B. Mariae sacro die in Iaponiam, multo magis Deo, ac Dei parente, quam vento ac tempestate obsecundantibus, aliquando peruenit. Cùm alios portus optatiores tenere nequiuisset, ad Cangoximam, Pauli Iaponis patriam, (quæ Vrbs in regno Saximæ) nauis appellitur. Ibi sanè comiter à Pauli cognatis, & à reliquis incolis, etiam ab iis Magistratibus, Franciscus cum sociis excipitur: eorumq; aduentus, cunctis nouos è Lusitania Sacerdotes (ut fit) non sine admiratione certarim visentibus, celebratur.

H O R A.